

Tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttötarpeet kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa

Opetusministeriön julkaisuja 2009:20

Tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttötarpeet kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa

Opetusministeriön julkaisuja 2009:20

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet
Kulttuuri-, liikunta ja nuorisopolitiikan osasto / Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29
PL 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

www.minedu.fi

www.minedu.fi/OPM/Julkaisut

Taitto / Ombrytning: Riikka Hyypiä
Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, Helsinki 2009

ISSN: 1797-9501 (PDF)

ISBN: 978-952-485-563-1 (PDF)

Opetusministeriön julkaisuja 2009:20

Saatteeksi

Tämä selvitys on osa opetusministeriön ja tekijänoikeusjärjestö Kopioston välisten kopiointisopimusten mukaista yhteistä tutkimus- ja selvitystoimintaa. Vuosina 2002–2004 valmistuivat digitaalisen opetuskopioinnin määrää ja laatua mittaavat tutkimukset eri oppilaitossektoreilla. Vuonna 2006 valmistuivat oppilaitosten ja valtionhallinnon tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttötarpeita kartoittaneet tutkimukset. (Tekijänoikeudella suojattujen aineistojen käyttötarpeet oppilaitoksissa, Opetusministeriön julkaisuja 2006:12 ja Tekijänoikeudella suojattujen aineistojen käyttö ja käyttötarpeet valtionhallinnon sisäisessä tiedotuksessa, Opetusministeriön julkaisuja 2006:35).

Tekijänoikeuslain nk. sopimuslisenssisäännökset antavat tekijänoikeusjärjestöille mahdollisuuden myöntää kirjastoille, arkistoille ja museoille niiden kokoelmiin sisältyvien teosten käyttöluvia laajemminkin kuin vain yksittäisten tekijöiden ja kustantajien puolesta. Selvitys kartoittaa tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttötarpeita kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa. Tavoitteena on ollut selvittää, millaisia kansalaisia laajasti hyödyttäviä teosten käyttötarpeita näissä laitoksissa on ja minkä laajuista tarve on. Selvityksen tarkoituksena on ollut tuottaa taustatietoa, joka auttaisi mahdollisten lupien suunnittelussa ja suuntaamisessa.

Selvityksessä oli mukana yhteensä 171 kirjastoa, arkistoa ja museota.

Selvityksen taustahaastattelut tehtiin vuonna 2005 ja internetkyselyt vuonna 2007. Selvityksen tekohetki sijoittuu ajankohtaan, jolloin kirjastojen, arkistojen ja museoiden toimintaympäristön suuret muutokset olivat alkamassa ja mm. tekijänoikeuslainsäädännön laaja digitaalisen aikakauden uudistus oli käynnissä.

Kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla on tekijänoikeuslain ja -asetuksen säännösten mukaisesti mahdollisuus kopioida kokoelma-aineistojaan eri tavoilla säilyttämistä ja säilyvyyden turvaamista varten, teknistä entistämistä ja kunnostamista varten sekä kokoelmien hallinnointia varten. On tilanteita, joissa laitokset haluaisivat parantaa palvelujaan ja esimerkiksi artikkelin paperikopion luovuttamisen sijasta mieluummin lähettäisivät sen sähköpostitse. Jos teoksen käyttö ei ole sallittua mainittujen säännösten nojalla, tarvitaan siihen oikeudenhaltijan lupa.

Raportin ovat kirjoittaneet projektipäälliköt Jenni Joki ja Suvi Oinonen. Selvitysprosessin toteutuksesta ovat suunnittelun ja aineiston keruun osalta vastanneet projektipäälliköt Suvi Oinonen ja Outi Somervuori sekä tutkimusassistentti Riikka Kero. Aineiston tilastollisissa analyyseissa on avustanut tutkimussuunnittelija Juha Koponen.

Selvityksen johtoryhmän puheenjohtajana on ollut Jukka Liedes opetusministeriöstä ja jäsenenä Jorma Waldén opetusministeriöstä sekä Pekka Rislakki ja Jukka-Pekka Timonen Kopiostosta. Johtoryhmän sihteerinä ovat toimineet Outi Somervuori ja Suvi Oinonen. Selvityskohteen käsitteistön hahmottamiseen on keskeisen panoksen antanut Jukka-Pekka Timonen.

Sisältö

Saatteeksi	3
1 Johdanto	7
1.1 Selvityksen tavoitteet	7
1.2 Taustaa	7
1.2.1 Kirjastot	7
1.2.2 Arkistot	8
1.2.3 Museot	9
1.3 Tekijänoikeuslaki	9
1.3.1 Yleistä	9
1.3.2 Teoskappaleiden valmistaminen kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa	10
1.3.3 Teosten kappaleiden valmistaminen yleisölle ja teosten välittäminen yleisölle	11
1.3.4 Teosten käyttäminen sopimuslisenssin nojalla kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa	11
2 Kirjastojen käyttötarpeet	13
2.1 Teemahaastattelut	13
2.1.1 Kopiointi asiakkaan toimesta	13
2.1.2 Aineistotietokannat	13
2.1.3 Kaukolainaus ja kopiokaukolainat	14
2.1.4 Jäljenne- ja tietopalvelu	15
2.1.5 Yhteenvedo teemahaastatteluista	15
2.2 Internetkysely	16
2.2.1 Kaukolainapalvelu	16
2.2.2 Jäljennepalvelu	17
3 Arkistojen käyttötarpeet	19
3.1 Teemahaastattelut	19
3.2 Internetkysely	19
4 Museoiden käyttötarpeet	21
4.1 Teemahaastattelut	21
4.1.1 Kokoelmien esittely verkossa	21
4.1.2 Kuvamyynä	21
4.1.3 Yhteenvedo teemahaastatteluista	22
4.2 Internetkysely	22
5 Yhteenvedo	26
5.1 Kirjastot	26
5.2 Arkistot	27
5.3 Museot	27

Liite 1: Kirjasto-, arkisto- ja museolaitoksen kuvaus	28
1 Kirjastot	28
1.1 Yleiset kirjastot	29
1.2 Tieteelliset kirjastot – Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastot	30
1.3 Erikoiskirjastot	32
1.4 Varastokirjasto	33
2 Arkistot	33
2.1 Viranomaisarkistot	34
2.2 Yksityiset arkistot	34
2.3 Erikoisarkistot	35
3 Museot	35
3.1 Taustaa	35
3.2 Erilaiset museot	36
Liite 2: Selvitykseen osallistuneet kirjastot	37
Liite 3: Selvitykseen osallistuneet arkistot	39
Liite 4: Selvitykseen osallistuneet museot	40
Liite 5: Kyselylomakkeet	42
1 Teemahaastattelujen runko	42
2 Internetkyselyt	45
2.1 Kirjastot	45
2.1.1 Kaukolainapalvelu	45
2.1.2 Jäljennepalvelu	51
2.2 Arkistot	57
2.3 Museot	63

Lista kuvista

Kuvio 1: Kirjastoverkosto

Kuvio 2: Kirjojen ja lehtien valokopiokaulainat vuosina 2002–2005.

Kuvio 3: Yleisön saataville (esimerkiksi internetin välityksellä) haluttu osuus museon kuvakokoelmista.

Kuvio 4: Kirjastoverkosto

Lista taulukoista

Taulukko 1: Digitaaliset lehtikopiolainat Varastokirjastossa vuosina 2002–2005.

Taulukko 2: Varastokirjaston digitaaliset lehtikopiolainat vastaanottavan kirjaston mukaan vuonna 2005.

Taulukko 3: Jäljennepalvelun kopioiden määrä asiakasryhmittäin vuosina 2003–2005.

Taulukko 4: Jäljennepalvelun kopioiden määrä aineistolajeittain ja asiakasryhmittäin vuonna 2005.

Taulukko 5: Yleisön saataville (esimerkiksi internetin välityksellä) haluttu osuus arkiston kuvakokoelmista.

Taulukko 6: Museoiden kuvakokoelmista esille haluttavat kuvat tyypeittäin ja tekijänoikeudellisesti arvioituna.

1 Johdanto

1.1 Selvityksen tavoitteet

Tekijänoikeusasetuksessa säädetyt kirjastot, arkistot ja museot saavat tekijänoikeuslain nojalla kopioida aineistojaan ja kokoelmiaan eri tavoilla tiettyihin tarkoituksiin. Tämä selvitys keskittyy tarkastelemaan erityisesti niitä käyttäjiä, joihin ko. laitoksilla ei suoraan lain nojalla ole mahdollisuutta. Tavoitteena on selvittää:

1. Onko kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla sellaisia lakimääräisiä tai muuten keskeisiä tehtäviä, joiden hoito edellyttää tekijänoikeuslupien hankkimista?
2. Millaisia nämä tehtävät ovat?
3. Mikä on niiden suuruus- tai kokoluokka?

Selvitys kuvaa kirjastojen, arkistojen ja museoiden toimintaa ja tilannetta vuosina 2005–2007.

Selvityksessä on käytetty tiedonkeruumenetelmänä sekä teemahaastattelua että internetkyselyä. Teemahaastattelujen avulla pyrittiin ensiksi saamaan yleiskuva erilaisten laitosten toiminnasta ja kartoittamaan, millaisia teosten eri käyttömuotoja kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla ylipäätään on. Lisäksi haastatteluin selvitettiin sitä, miten ko. laitokset näkevät teosten käyttötarpeet tulevaisuudessa. Haastattelujen avulla pyrittiin saamaan selville ne tehtävät, joita ko. laitoksilla ei ole mahdollista hoitaa ilman teosten kopiointiin ja käyttöön liittyvien tekijänoikeuskysymysten ratkaisemista.

Teemahaastattelujen perusteella keskeisimmiksi arvioitujen käyttötarpeiden määrää ja laatua selvitettiin internetkyselyillä. Kyselyt toteutettiin lähettämällä selvitykseen valituille henkilöille sähköpostitse linkki kyselyyn.

1.2 Taustaa

1.2.1 Kirjastot

Suomen kirjastoverkosto koostuu yleisistä eli kunnallisista kirjastoista, tieteellisistä ja ammattikorkeakoulukirjastoista, erikoiskirjastoista sekä kouluissa ja oppilaitoksissa olevista kirjastoista. Kirjastoja on lisäksi erilaisissa hallinnollisissa yksiköissä ja yrityksissä. Sekä kunnalliset että yliopistolliset kirjastot ovat kaikille avoimia.

Kuvio 1: Kirjastoverkosto

1.2.2 Arkistot

Arkisto-käsite tarkoittaa (1) arkistohuonetta, (2) arkistoa säilyttävää organisaatiota tai (3) asiakirjojen kokonaisuutta, joka on syntynyt arkistonmuodostajan toiminnan tuloksena. Tässä selvityksessä arkisto käsitetään arkistoa säilyttävän organisaation merkityksessä.

Arkistot säilyttävät viranomaisten, yhteisöjen ja yksityisten ihmisten asiakirjoja ja huolehtivat näiden aineistojen käytettävyydestä ja tietopalvelusta. Arkisto muodostuu asiakirjoista, jotka määritellään seuraavasti:

"Mille tahansa tietovälineelle tallennettu informaatio, jonka on tuottanut, vastaanottanut ja jota ylläpitää virasto, laitos, organisaatio tai yksilö hoitaessaan lainsäädännöstä johtuvia velvoitteitaan tai muuten tehtäviensä hoidossa." (Kansainvälisen arkistoneuvoston (ICA) arkistosanasto, 1988)

Suomessa on monimuotoinen arkistojen kenttä, sillä jokainen organisaatio – viranomaiset, yritykset, yhdistykset, koulut, sairaalat – säilyttävät tietoja toiminnastaan eli niillä on omat arkistonsa. **Arkistotoimi koskettaa siis tavalla tai toisella kaikkia toimivia virastoja ja laitoksia.**

1.2.3 Museot

Ammattimaisesti hoidettuja, ympäri vuoden avoinna olevia museoita on Suomessa 163. Ne vastaavat 322 museokohteesta.

Kansainvälinen museoneuvosto ICOM (International Council of Museums) määrittelee museon seuraavasti:

"Museo on pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelematon, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimusta ja opetusta edistääkseen ja mielihyvää tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään." (ICOM Statutes, Article 2: definitions).

Museot luokitellaan niiden kokoelmien perusteella kulttuurihistoriallisiin museoihin, taidemuseoihin, erikoismuseoihin ja luonnontieteellisiin museoihin.

Suomalaisissa ammatillisissa museoissa on vuoden 2007 museotilaston mukaan tallennettuna kulttuuri- ja luonnonperintöä:

- esineitä lähes 4,5 miljoonaa kpl
- taideteoksia lähes 300 000
- kuvakokoelmien laajuus yli 20 miljoonaa kuvaa
- luonnontieteellisiä näytteitä yli 19,5 miljoonaa

1.3 Tekijänoikeuslaki

1.3.1 Yleistä

Tekijänoikeuslaissa säädetään tekijän oikeuksista ja näiden oikeuksien rajoituksista. Lähtökohtana on, että jos joku muu kuin tekijä itse haluaa käyttää teosta, täytyy siihen pyytää lupa. Aina lupaa ei kuitenkaan tarvita, sillä tekijän yksinoikeuteen on säädetty laissa rajoituksia. Niitä on säädetty yleensä sivistyksellisistä tai muista tärkeistä yhteiskunnallisista tai käytännön syistä.

Tekijänoikeuslaissa on rajoitussäännöksiä, jotka koskevat kirjastojen, arkistojen ja museoiden toimintaa. Rajoitussäännökset voivat tekijän näkökulmasta katsottuna olla niin sanottuja täysiä rajoituksia tai tätä lievempiä rajoituksia. Täysille rajoituksille on luonteenomaista, että niiden nojalla teosta saadaan käyttää suoraan ilman teoksen oikeudenomistajan lupaa. Teoksen käyttämisestä ei tarvitse maksaa lain nojalla mitään korvausta. Lievemmissä rajoitussäännöksissä – ns. pakkolisenssissä ja sopimuslissenssissä – edellytetään joko korvauksen maksamista tai sopimista teoksen käytöstä.

Vuonna 2006 voimaan tulleen tekijänoikeuslain uudistuksen yhteydessä laajennettiin kirjastoja, arkistoja ja museoita koskevia täyden rajoituksen säännöksiä koskemaan myös digitaalitekniikalla tapahtuvaa kappaleenvalmistusta ja välittämistä. Samalla säädettiin myös uusi sopimuslissenssisäännös, joka tarjoaa aiempaa laajempia mahdollisuuksia oikeudenomistajajärjestöjen kautta tapahtuvalle teosten käytön lissensioinnille ko. laitoksissa.

Tekijänoikeuslaissa olevat rajoitussäännökset ja sopimuslissenssisäännös eivät koske kaikkia kirjastoja, arkistoja tai museoita. Rajoitussäännöksiä ja sopimuslissenssisäännöksen piiriin kuuluvat kirjastot, arkistot ja museot on säädetty tekijänoikeusasetuksessa.

Tekijänoikeusasetuksen 2 ja 4 §:n mukaan tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja **kirjastoja** ovat:

- 1) Eduskunnan kirjasto;
- 2) yliopistolaissa (645/1997) tarkoitettujen yliopistojen kirjastot;
- 3) yksityisluontoisten arkistojen valtioneuvoston asetuksella annetussa laissa tarkoitettujen arkistojen yhteydessä toimivat tieteelliset kirjastot;
- 4) muut tieteelliset kirjastot, joita valtio ylläpitää;
- 5) yleisten kirjastojen keskuskirjasto;
- 6) maakuntakirjastot;
- 7) Näkövammaisten kirjasto;
- 8) Varastokirjasto;
- 9) ammattikorkeakoululaissa (351/2003) tarkoitettujen ammattikorkeakoulujen kirjastot;
- 10) kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetussa laissa (1433/2007) tarkoitettut kirjastot (joita koskee vain tekijänoikeuslain 16 d §); ja
- 11) kirjastolaissa (904/1998) tarkoitettut kuntien yleiset kirjastot (joita koskee vain tekijänoikeuslain 16 d §).

Tekijänoikeusasetuksen 1 ja 4 §:n mukaan tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja **arkistoja** ovat:

- 1) arkistolain (831/1994) 1 §:n 1 momentin 1–3 ja 5 kohdassa tarkoitettut arkistonmuodostajat;
- 2) tasavallan presidentin arkisto;
- 3) ulkoasiainministeriön arkisto;
- 4) Sota-arkisto;
- 5) Kansallisarkisto;
- 6) maakunta-arkistot;
- 7) yksityisluontoisten arkistojen valtioneuvoston asetuksella annetussa laissa (998/1974) tarkoitettut arkistot;
- 8) evankelis-luterilaisen kirkon arkistot;
- 9) Ahvenanmaan maakunnassa toimivien viranomaisten arkistot, ja
- 10) Kansallinen audiovisuaalinen arkisto (jota koskee vain tekijänoikeuslain 16 d §).

Tekijänoikeusasetuksen 3 §:n mukaan tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja **museoita** ovat:

- 1) valtion omistamat museot;
- 2) museoasetuksen (1312/1992) 2 §:ssä tarkoitettut valtakunnalliset erikoismuseot;
- 3) maakuntamuseot;
- 4) aluetaidemuseot; ja
- 5) museolaissa (729/1992) tarkoitettut valtioneuvoston asetuksella saavat museot.

1.3.2 Teoskappaleiden valmistaminen kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa

Tekijänoikeuslain 16 §:ssä ovat kappaleiden valmistamista koskevat rajoitussäännökset, jotka koskevat edellä lueteltuja kirjastoja, arkistoja ja museoita.

Suoraan tämän lainkohdan nojalla nämä laitokset saavat rajoitussäännösten mukaan valmistaa kappaleita *millä tahansa tekniikalla* (myös digitaalisesti) aineiston *säilyttämistä, turvaamista sekä teknistä entistämistä ja kunnostamista varten sekä kokoelmien hallinnointia varten*.

Lisäksi laitokset saavat valmistaa omissa kokoelmissaan olevasta vahingoittumiselle alttiista teoksesta kappaleita valokopioimalla ja lainata kopioita yleisölle, jos teosta ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta. Kyse on täydestä tekijänoikeuden rajoituksesta. Kun toimitaan säännöksessä mainituilla tavoilla, ei oikeudenhaltijalta tarvitse pyytää lupaa eikä maksaa korvauksia.

1.3.3 Teosten kappaleiden valmistaminen yleisölle ja teosten välittäminen yleisölle

Tekijänoikeuslain 16 a §:ssä ovat yleisölle tapahtuvaa teoksen kappaleiden valmistamista ja välittämistä koskevat rajoitussäännökset, jotka koskevat kirjastoja, arkistoja ja museoita. Lisäksi tekijänoikeuslain 25 ja 25 a §:ssä on taideteosten käyttöä koskevia erityisiä rajoitussäännöksiä.

Tekijänoikeuslaissa tarkoitetut laitokset saavat valmistaa omissa kokoelmissaan olevasta vahingoittumiselle alttiista teoksesta kappaleita valokopioimalla ja lainata näitä kopioita yleisölle silloin, kun teosta ei ole muuten saatavissa. Lisäksi laitokset saavat valokopioimalla tai vastaavalla menetelmällä valmistaa kappaleita omissa kokoelmissaan oleviin kookomateoksiin, sanomalehtiin tai aikakauskirjoihin sisältyvistä yksittäisistä kirjoituksista ja muiden julkaistujen teosten lyhyistä osista lainaajien yksityistä käyttöä varten. Tällöin laitos voi koko teoksen sijasta luovuttaa lainaajalle vain tarvittavan osan siitä.

Kirjastoissa on tavanomaista, että tarvittava aineisto ei sijaitse juuri siinä kirjastossa, jossa lainaaja on. Kirjastot voivat välittää aineistoja digitaalisessa muodossa toiseen kirjastoon (faksilla tai sähköpostin liitteenä) ja myös skannata esimerkiksi artikkelin välittämistä varten. Kirjastot eivät saa kuitenkaan valmistaa eivätkä antaa digitaalista kopiota asiakkaalle (HE 28/2004 vp s.90).

Kirjastot, arkistot ja museot saavat myös välittää omissa kokoelmissaan olevan teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten *laitoksen tiloissa* yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakas voi katsella, kuunnella tai selata aineistoja laitoksen laitteilla. Laitteiden tulee olla sellaisia, ettei niillä voi valmistaa digitaalisia kopioita eikä välittää teoksia edelleen esimerkiksi käyttäjän omaan sähköpostiin.

Taideteoksen kuvaaminen ja kappaleen valmistus näyttelyä tai myyntiä koskevaan tiedotukseen on sallittu suoraan lain nojalla. Näyttelyä tai myyntiä koskevalla tiedotteella tarkoitetaan esim. mainosta. Taideteoksen kuvaaminen on tällöin sallittua myös digitaalisesti, esimerkiksi internetsivuilla olevaan mainokseen. Internetsivuilla oleva mainos pitää kuitenkin poistaa, kun näyttely on pidetty tai myynti tapahtunut (HE 28/2004 vp, s.100). Muunlainen kaupallinen käyttö kuin mainostaminen ei ole sallittua.

1.3.4 Teosten käyttäminen sopimuslisenssin nojalla kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa

Tekijänoikeuslain 16 d §:ssä on kirjastoja, arkistoja ja museoita koskeva sopimuslisenssisäännös. Taideteoksen sopimuslisenssisäännös on otettu tekijänoikeuslain 25 a §:ään.

Sopimuslisenssisäännöksen avulla kirjastot, arkistot ja museot voivat sopia oikeudenomistajien kanssa laajemmastakin teosten kappaleiden valmistamisesta tai välittämisestä kuin mitä suoraan rajoitussäännösten nojalla on mahdollista. Oikeudenhaltijoilla on kuitenkin oikeus myös kieltää teostensa käyttö, jolloin niiden käyttö ei ole lainkaan mahdollista.

Sopimuslissensijärjestelmän pääperiaatteita ovat:

- Opetusministeriö hyväksyy sopimuslissensijärjestöt, edellytyksenä on mm. että järjestö edustaa huomattavaa osaa käytettyjen teosten oikeudenhaltijoista.
- Sopimuslissensisäännös oikeuttaa sopimaan luvista myös niiden tekijöiden puolesta, joita järjestö ei suoranaisesti edusta.
- Lupaehdot sovitaan sopimuslissensijärjestön ja luvanhankkijan välillä.
- Järjestön ulkopuolisilla oikeudenhaltijoilla on oikeus henkilökohtaiseen korvaukseen, jos heidän teoksiaan on lissensioitu.
- Joissakin sopimuslissensisäännöksissä oikeudenomistajille on annettu myös oikeus kieltää teostensa käyttö.

2 Kirjastojen käyttötarpeet

2.1 Teemahaastattelut

Sitä, millaisia tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttötarpeita kirjastoilla on, selvitetiin ensin teemahaastatteluin. Haastattelujen tavoitteena oli kartoittaa keskeisiä teosten käyttötarpeita ja saada yleiskuva kirjastojen toiminnasta.

Selvityksessä haastateltiin yhteensä seitsemää kirjastoa. Haastateltavat valittiin niin, että ne edustavat mahdollisimman kattavasti sekä eri kirjastotoiminnan osa-alueita että Suomea maantieteellisesti. Haastattelut tehtiin heinä-syyskuussa vuonna 2005.

Haastatteluissa nousi selvimmin esille neljä erilaista teosten käyttötapaa: asiakkaan omasta toimesta tapahtuva kopiointi, aineistotietokannat, kopiokaukolainat sekä jäljenne- ja tietopalvelun kopiointitarpeet.

2.1.1 Kopiointi asiakkaan toimesta

Kirjastojen asiakkaat voivat kopioida aineistoja vapaasti omaan yksityiseen käyttöönsä, eikä siihen tarvita lupaa aineistojen tekijöiltä. Jos kirjaston käyttäjä kopioi aineistoa työkäyttöön, hän voi ottaa aineistosta valokopioita, mikäli työnantajalla on lupa kopiointiin teoksen oikeudenomistajalta joko suoraan tai työnantajalla on tekijänoikeusjärjestö Kopioston valokopiointilupa.

Haastatteluissa ilmeni, että yleisesti ottaen suurin osa kirjastojen aineistosta on asiakkaiden vapaasti kopioitavissa. Kirjastoissa on useimmiten tarjolla valokopiokone asiakkaiden käyttöön, monissa kirjastoissa on myös skannereita. Asiakas lähettää yleensä skannatun aineiston itselleen sähköpostina kirjaston koneelta. Asiakkaat kopioivat aineistoa myös omilla digitaalikameroillaan. Käyttäjät voivat tulostaa internetissä olevaa aineistoa sekä kopioida sitä esimerkiksi muistitikulle.

2.1.2 Aineistotietokannat

Aineistotietokannalla tarkoitetaan kirjastojen tietokantoja, joihin on koottu tietoja kirjastoissa olevista aineistoista, käytännössä eri teoksista. Tietokantojen tekeminen kirjastoissa ei vaadi aineiston tekijän lupaa. Jos tietokantoihin liitetään itse teoksia tai niiden osia, tilanne muuttuu – teosten tai niiden osien tallentaminen verkkoon tietokantoihin vaatii luvan.

Esimerkkejä:

- Vaari: varastokirjaston aineistotietokanta. Vaari on julkisesti käytössä internetin kautta.
- Linda: yliopistokirjastojen yhteistietokanta. Lindaa voi käyttää internetin kautta maksua vastaan.
- Elektra: sisältää kotimaisten tieteellisten lehtien artikkeleita. Kokoelmaan kuuluu noin 20 000 artikkelia, jotka ovat saatavilla pääosin pdf-muodossa. Kokoelmaan kuuluu myös elektronisia kirjoja. Elektran julkaisujen viitetiedot ovat vapaasti selattavissa, mutta itse aineistojen käyttö edellyttää sopimusta. Tällä hetkellä aineistot ovat käytettävissä mm. yleisissä kirjastoissa sekä ammattikorkeakoulujen ja useimpien yliopistojen paikallisverkoissa. Aineistojen käyttöön verkossa on kysytty tekijöiden ja kustantajien lupa.

Haastattelujen mukaan kirjastoilla on useita erilaisia aineistotietokantoja. Osa tietokannoista on vapaasti käytettävissä, osa on maksullisia palveluja. Aineistotietokantoja voidaan käyttää joko vapaasti internetin kautta tai esimerkiksi rajatusti vain kirjastojen omilta koneilta. Haastateltavat totesivat, että asiakkaat ovat toivoneet, että aineistotietokantoja voisi käyttää vapaasti internetin kautta.

2.1.3 Kaukolainaus ja kopiokaukolainat

Kaukopalvelu on kirjastojen ja tietopalveluyksiköiden välistä lainaustoimintaa. Kaukolainauksen tarkoituksena on, että kaikkien kirjastojen kokoelmat ovat käytettävissä kaikissa kirjastoissa. Mikäli asiakas ei löydä omasta kirjastostaan tarvitsemaansa aineistoa, tilataan se asiakkaalle kaukolainana sellaisesta kirjastosta, jonka kokoelmiin aineisto kuuluu. Kaikki kirjastot hoitavat omalta osaltaan kaukolainausta. Suuria kaukolainavia kirjastoja ovat muun muassa Kuopiossa sijaitseva Varastokirjasto ja yleisten kirjastojen keskuskirjasto.

Haastateltavat totesivat, että jos kaukolainapyyntö kohdistuu kirjaan, lähetetään kaukolainaksi yleensä alkuperäinen teos. Erilaisia artikkeleita puolestaan toimitetaan usein joko valokopioina tai nykyisin yhä useammin digitaalisessa muodossa, yleensä skannattuina pdf-tiedostoina.

"Ja sitte artikkelikopiot lähtee, tai artikkelikopiopyynnöt, niin ne lähtee nykyään skannattuna ja pdf -tiedostoina."

Kaukolainavat kirjastot voivat valokopioida yksittäisiä artikkeleita ja kirjallisten teosten lyhyitä osia tekijänoikeuslain rajoitussäännösten mukaisesti annettavaksi lainaajalle yksityistä käyttöä varten. Muille kuin yksityisille henkilöille, kuten yritysasiakkaille, kirjastoilla ei puolestaan ole tekijänoikeuslain nojalla oikeutta valokopioida aineistoja, vaan se vaatii luvan aineiston oikeudenomistajilta.

Lain mukaan artikkelien digitointi kirjastoissa ja digitoidun aineiston välittäminen kirjastojen välillä on sallittua. Aineiston voi myös tulostaa asiakkaalle, koska se katsotaan valokopiointia vastaavaksi tekniikaksi. Mikäli aineisto halutaan välittää suoraan asiakkaalle digitaalisessa muodossa, se vaatii luvan aineiston tekijöiltä.

Digitaaliset artikkelikopiot lähetetään kaukolainapyynnön tehneelle kirjastolle. Osa haastatelluista totesi kuitenkin, että digitaalisesti kopioituja artikkeleita lähetetään silloin tällöin suoraan loppuasiakkaalle.

Digitaalisen kopion vastaanottanut kirjasto antaa yleensä asiakkaalle tulosteen, mutta jotkut vastanneista totesivat, että kopio annetaan joissain tapauksissa asiakkaalle digitaalisessa muodossa. Haastateltavat myös totesivat yleisesti, että asiakkaat toivovat saavansa kopiot itselleen digitaalisessa muodossa. Digitaalinen aineistovälitys ja sen helpottaminen

katsottiin tarpeelliseksi ja tietynlaiseksi imagokysymykseksi: nykyisessä maailmassa kirjastojen tulisi kyetä ko. palveluun.

Varastokirjastossa digitaalisesti kopioituun artikkeliin liitetään mukaan tieto, että kopio on tarkoitettu tulostettavaksi. Varastokirjastossa ei kuitenkaan seurata sitä, miten artikkelikopio lopullisesti jaetaan asiakkaalle, toisin sanoen annetaanko tuloste vai digitaalinen kopio. Varastokirjasto huolehtii ainoastaan siitä, että mukana on tieto säännöstä, että kopio on tarkoitettu vain tulostettavaksi.

Haastattelujen perusteella kirjastot eivät ole kokeneet tarkoituksenmukaiseksi säilyttää digitaalisesti kopioituja artikkeleita tai koota niistä tietokantoja. Tietokannan rakentaminen on osoittautunut haastateltavien kokemuksen mukaan kannattamattomaksi. Yhteen artikkeliin tulee yleensä vain yksi kopiopyyntö, eikä suosikkiartikkeleita ole. Niinpä digitointi tehdään tarvittaessa aina uudelleen.

"...se on vähän järjetöntä siinä mielessä, että kyllä näitä pyynnöt kohdistuu pääosin, aina yhteen artikkeliin tulee pääasiallisesti vaan yksi pyyntö. Ei oo semmosia suosikkiartikkeleita, jotka menee jatkuvasti lainaan, niin kun tilataan."

2.1.4 Jäljenne- ja tietopalvelu

Kirjastojen jäljenne- ja tietopalvelussa otetaan asiakkaan tilauksesta kopioita asiakkaan haluamista julkaisuista tai tarjotaan tiedonhakupalvelua muun muassa yrityksille tai muille kirjastoille.

Jäljennepalvelut valokopioivat käytännössä hyvin vapaasti kokoelmiinsa kuuluvia teoksia asiakkaille. Kirjastot olettavat valokopion vastaanottajan huolehtivan siitä, että tarvittavat tekijänoikeusluvut ovat kunnossa. Yksityiseen käyttöön voi tekijänoikeuslain rajoitussäännösten mukaisesti teettää valokopioita yksittäisistä artikkeleista tai kirjallisten teosten lyhyistä osista. Muuhun kuin yksityiseen käyttöön, esimerkiksi yritysasiakkaille, kirjastoilla ei puolestaan ole tekijänoikeuslain nojalla oikeutta valokopioida aineistoja, vaan se vaatii luvan aineiston oikeudenomistajilta.

Lain mukaan artikkelien digitointi kirjastoissa ja digitoidun aineiston välittäminen kirjastojen välillä on sallittua tietyin ehdoin. Aineiston voi myös tulostaa asiakkaalle, koska se katsotaan valokopiointia vastaavaksi tekniikaksi. Mikäli aineisto halutaan välittää suoraan asiakkaalle digitaalisessa muodossa, vaatisi se luvan aineiston tekijöiltä.

Haastateltavat ilmoittivat, että useimmiten jäljennepalvelussa aineistoja valokopioidaan, mutta niitä myös kopioidaan digitaalisesti, toisin sanoen yleensä skannataan pdf-tiedostoiksi ja lähetetään asiakkaalle tiedostona.

2.1.5 Yhteenveto teemahaastatteluista

Haastattelujen pohjalta näyttää siltä, että erityisesti kirjastojen kaukolainapalvelussa ja jäljennepalvelussa on aineiston käyttötarpeita, joita ei ole mahdollista toteuttaa ilman tekijänoikeuskysymysten ratkaisemista. Aineistoja kopioidaan nykyisin digitaalisesti, ja suurin esille noussut kysymys on digitaalisten kopioiden välittäminen suoraan asiakkaille.

Haastattelujen perusteella päätettiin selvittää tarkemmin näitä jäljennepalvelun ja kaukolainapalvelun kopiointitarpeita: mihin aineistoihin käyttötarve erityisesti kohdistuu ja paljonko sitä on.

2.2 Internetkysely

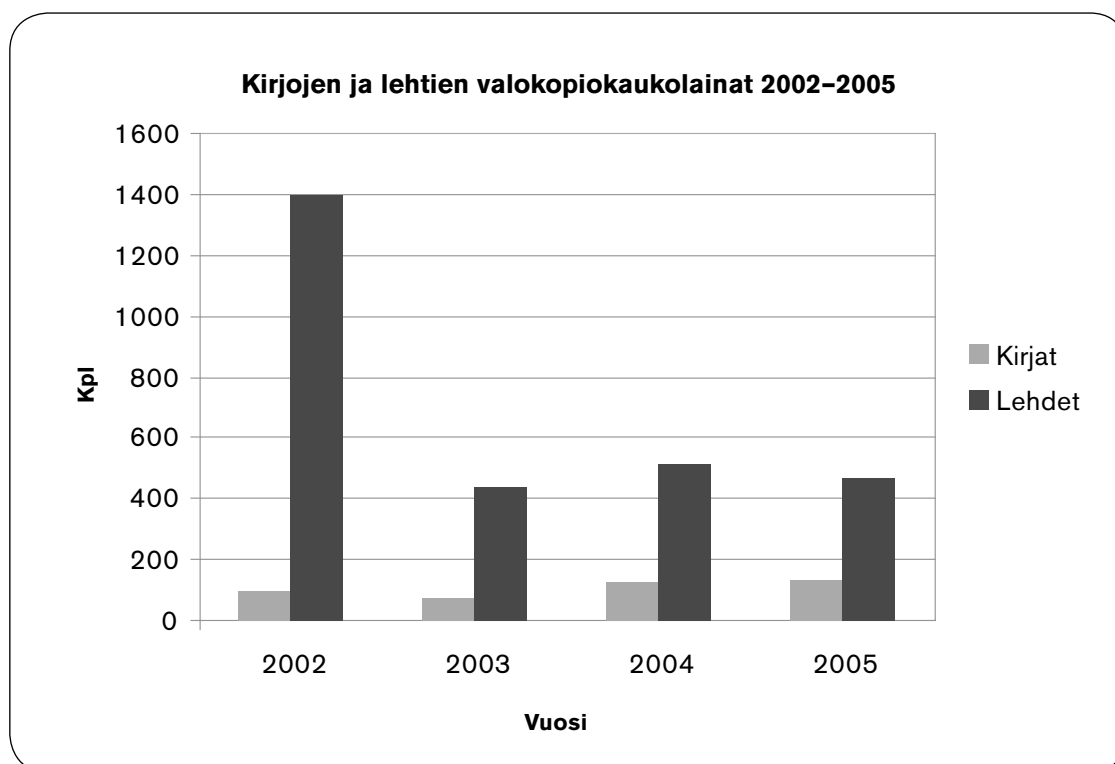
2.2.1 Kaukolainapalvelu

Otokseen valittiin kaikki Suomen maakuntakirjastot (19 kpl), Varastokirjasto sekä yleisten kirjastojen keskuskirjasto eli yhteensä 21 kirjastoa. Kyselyyn vastasi 17 kirjastoa. Kysely tehtiin 26.6.–7.9.2006.

Kaukolainapalveluilta kysyttiin erityisesti *kopiokaukolainojen määrää, sitä mitä aineistoa kopioidaan ja onko kopiointi valokopiointia vai digitaalista kopiointia*. Myös se selvitettiin, *minkä tyyppisiin kirjastoihin kaukolainoja toimitetaan*.

Kirjastojen kaukolainapalvelu tilaa asiakkaalleen muista kirjastoista sellaista aineistoa, jota ei ole kirjaston omassa kokoelmassa. Tämän selvityksen mukaan kaukolainoista noin 80 % on kirjoja ja 20 % lehtiä tai lehtiaineistoa.

Lähes aina kun kirjaston asiakas lainaa teoksen kaukopalvelun kautta, hän saa kaukolainan lähettävältä kirjastolta lainaksi alkuperäisteoksen. Kyselyn mukaan **vain 0,6 % kaikista kaukolainoista on teosten valokopioita**. Yleisimmin asiakkaalle kopioidaan lähettävässä kirjastossa lehtiaineistoa. Mikäli kaukolainapyyntö kohdistuu lyhyeen lehtiartikkeliin, on se luontevampaa valokopioida asiakkaalle kuin monisatasivuinen kirja. Kuviossa 2 näkyy kyselyyn vastanneiden kirjastojen kaukolainapalveluissa valokopioitujen kirjojen ja lehtien määrä vuosina 2002–2005.

Kuvio 2: Kirjojen ja lehtien valokopiokaukolainat tutkituissa kaukolainapalveluissa vuosina 2002–2005.

Vuoden 2002 korkea lukua selittää Varastokirjaston tilanne: Varastokirjasto on vuoden 2002 jälkeen lopettanut lehtiä osalta lähes kokonaan valokopioinnin ja siirtynyt digitaaliseen kopiointiin kopiokaukolainoissa. Kaukolainapalveluissa valokopioitujen aineistojen määrä on muutoin tasainen, runsaat 900 kopiointitapahtumaa vuodessa.

Selvityksen mukaan **digitaalista aineistojen kopiointia tehdään ainoastaan Varastokirjastossa**. Digitaalisia, varastokirjastossa skannattuja lehtiä/lehtiartikkeleita lähetettiin muiden kirjastojen asiakkaille vuonna 2005 yli 18 000 kappaletta.

Digitaalisten lehtikopioiden käyttö 2002–2005 (vain varastokirjasto)	
2002	14 443
2003	16 471
2004	19 122
2005	18 131
Yhteensä	68 167

Taulukko 1: Digitaaliset lehtikopiolainat Varastokirjastossa vuosina 2002–2005.

Digitaalisia lehtilainoja lähetettiin eniten yliopistokirjastoihin sekä erikoiskirjastoihin.

Varastokirjaston digitaaliset lehtilainat (kappaletta) 2005						
Yleisiin kirjastoihin	Maakunta-kirjastoihin	Yo-kirjastoihin	AMK-kirjastoihin	Erikoiskirjastoihin	Muihin kirjastoihin	Yhteensä
1 244	415	6 151	1 403	6 461	2 457	18 131

Taulukko 2: Varastokirjaston digitaaliset lehtikopiolainat vastaanottavan kirjaston mukaan vuonna 2005.

Selvityksen yhteydessä selvitettiin tarkemmin millaista aineistoa nämä digitaaliset lehtiartikkelilainat tyypillisesti ovat. Varastokirjastolta pyydettiin yhden satunnaisesti valitun päivän otos digitaalisista lehtiartikkelilainoista. **Aineistopyynnöt painottuvat vahvasti tieteelliseen ja ulkomaiseen aineistoon**; noin 90 % pyydetyistä aineistosta oli ulkomaista, tieteellistä aineistoa.

Internetkyselyn yhteydessä selvitettiin myös digitaalisten artikkelikopioiden arkistointia ja säilyttämistä. **Varastokirjasto ei arkistoi digitoituja artikkeleja lainkaan**: arkistoja ei ole järkevää kerätä, koska aineistopyynnöt ovat liian heterogeenisiä. Samaan aineistoon ei kohdistu montaa pyyntöä. Niinpä digitointi tehdään tarvittaessa aina uudelleen. Myöskään Varastokirjastolta digitaalisen kopion vastaanottavat kirjastot eivät tee arkistointia, vaan tiedostot tuhotaan kirjaston koneelta heti, kun aineisto on annettu asiakkaalle.

2.2.2 Jäljennepalvelu

Otokseen valittiin 73 kirjastoa ja kyselyyn vastasi yhteensä 35 erikoiskirjastoa ja tieteellistä kirjastoa. Kysely toteutettiin kahdessa osassa 3.10.2006 – 5.2.2007 välisenä aikana.

Selvityksessä kysyttiin, *minkä verran jäljennepalveluissa tehdään valokopiointia tai digitaalista kopiointia, mille asiakasryhmille kopioita toimitetaan* ja lisäksi *millaista aineistoa kopioitava aineisto on*.

Selvitykseen osallistuneet 35 kirjastojen jäljennepalvelua kopioivat kaikki eri aineistoja erilaisille asiakasryhmille. Se, kuinka laajamittaista jäljennepalvelujen toiminta eri

kirjastoissa on, vaihtelee suuresti. Kyselyyn osallistuneista 35 kirjastosta viiden kirjaston kopiointi kattaa noin 90 % kaikkien kyselyyn vastanneiden kirjastojen kopioinnista.

Suurin jäljennepalvelujen asiakasryhmä ovat muut kirjastot ja muiden kirjastojen asiakkaat. Muille kirjastoille toimitettiin kopioita vuonna 2005 noin 75 000 kappaletta.

Kopioista 11 % oli digitaalisia kopioita. Sitä, keitä ovat muiden kirjastojen loppuasiakkaat, ei tässä selvitetty.

Kopioita toimitetaan jäljennepalveluissa myös suoraan yritysasiakkaille ja yksityisasiakkaille. Yrityksille toimitettiin vuonna 2005 yhteensä noin 10 500 kopiota, joista **yli neljännes (27 %) oli digitaalisia kopioita.** Suoraan yksityisille asiakkaille toimitettujen kopioiden määrä puolestaan oli vuonna noin 11 000 kopiota, joista **yli kolmannes (36 %) oli digitaalisia.**

	2005	2004	2003
Muille kirjastoille toimitettujen valokopioiden määrä	66 315	71 775	87 474
Muille kirjastoille toimitettujen digitaalisten kopioiden määrä	8 530	8 775	6 083
Yrityksille toimitettujen valokopioiden määrä	7 788	10 081	11 485
Yrityksille toimitettujen digitaalisten kopioiden määrä	2 815	3 065	3 266
Yksityille toimitettujen valokopioiden määrä	7 141	7 707	14 868
Yksityille toimitettujen digitaalisten kopioiden määrä	3 961	3 701	3 911

Taulukko 3: Jäljennepalvelun kopioiden määrä asiakasryhmittäin vuosina 2003–2005.

Erityisesti jäljennepalvelusta tilataan kopioita aikakauslehdistä sekä tieteellisistä julkaisuista. Yli 70 % kaikesta kopioinnista kohdistuu näihin julkaisutyyppeihin.

Aineistolaji	Muut kirjastot		Yritykset		Yksityiset	
	Valokopiot	Digitaaliset kopiot	Valokopiot	Digitaaliset kopiot	Valokopiot	Digitaaliset kopiot
Kirjat	15 %	14 %	16 %	13 %	18 %	15 %
Aikakauslehdet/artikkelit	36 %	35 %	33 %	22 %	34 %	39 %
Tieteelliset julkaisut/artikkelit	38 %	33 %	38 %	36 %	36 %	28 %
Valokuvat	2 %	9 %	3 %	12 %	1 %	4 %
Muut painotuotteet tai teokset	9 %	9 %	10 %	17 %	11 %	14 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Taulukko 4: Jäljennepalvelun kopioiden määrä aineistolajeittain ja asiakasryhmittäin vuonna 2005.

3 Arkistojen käyttötarpeet

3.1 Teemahaastattelut

Teemahaastatteluilla selvitettiin myös arkistojen tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttötarpeita. Haastattelujen tavoitteena oli kartoittaa ja löytää teosten käyttötarpeista keskeisimmät, jatkoselvitystä vaativat käyttötarpeet.

Haastattelut tehtiin heinä–syyskuun aikana vuonna 2005. Haastatteluihin valittiin kuusi arkistoa. Arkistot valittiin niin, että ne edustavat mahdollisimman kattavasti erilaisia arkistotyyppisiä ja Suomea maantieteellisesti.

Haastattelujen perusteella selvisi, että etenkin julkishallinnon virastojen ja laitosten arkistoissa on hyvin vähän tekijänoikeudella suojattuja teoksia. Joitakin tiettyjä tekijänoikeuslain piiriin kuuluvia teoksia arkistoista kuitenkin löytyy, esimerkiksi **valokuvia** on arkistoissa runsaasti. Arkistojen käyttäjät ovat haastattelujen mukaan pääasiassa tutkijoita. Aineistojen digitointia on joissakin arkistoissa tehty ja digitointia tehdään tulevaisuudessa, kun se on resurssien puitteissa mahdollista.

Haastatteluissa nousi esiin yksi tämän selvityksen kannalta kiinnostava teema: aineistojen, erityisesti valokuvien, kopiointi internetiin yleisön saataville.

3.2 Internetkysely

Otokseen valittiin Kansallisarkisto, kaikki maakunta-arkistot sekä suurimmat Suomessa toimivista viranomais-, yksityis- ja erikoisarkistoista. Kysely lähetettiin 28 arkistolle ja siihen vastasi 23 arkistoa. Kysely tehtiin 22.2.–8.3.2007.

Kyselyyn vastanneissa arkistoissa on vastausten mukaan yhteensä noin 2,7 miljoonaa valokuvaa. Valokuvien digitointia arkistoissa on jo tehty, mutta digitointityötä on jäljellä vielä paljon. Vastausten mukaan vasta vajaa puolet niistä kuvista, jotka halutaan digitoida, on saatu digitoitua.

Arkistoilta kysyttiin, paljonko niistä kuvista, jotka halutaan digitoida, on sellaisia, jotka halutaan saada arkiston asiakkaiden tai yleisön saataville esimerkiksi internetin kautta. Vastaajista yhteensä 92 % ilmoitti, että 40 % tai alle kuvakokoelmasta halutaan nähtäville. 35 % vastaajista ilmoitti, että kuvakokoelmasta halutaan nähtäville 1–10 %, ja 26 % puolestaan ilmoitti, että esille halutaan 31–40 % kuvakokoelmasta.

	n	%
1–10 % kuvakokoelmasta halutaan nähtäville	8	35 %
11–20 % kuvakokoelmasta halutaan nähtäville	4	18 %
21–30 % kuvakokoelmasta halutaan nähtäville	3	13 %
31–40 % kuvakokoelmasta halutaan nähtäville	6	26 %
91–100 % kuvakokoelmasta halutaan nähtäville	1	4 %
Kuvia ei tarvetta saada nähtäville	1	4 %
Yhteensä	23	100 %

Taulukko 5: Yleisön saataville (esimerkiksi internetin välityksellä) haluttu osuus arkiston kuvakokoelmista.

Arkistoja pyydettiin sen jälkeen arvioimaan, millaisia kuvia nämä kuvat ovat: dokumenttivalokuvia, taidevalokuvia tai valokuvia taideteoksista. Tätä kysyttiin sen vuoksi, että näiden kuvien tekijänoikeuden suoja-ajat voivat olla erilaiset. Dokumenttivalokuvan suoja-aika on 50 vuotta kuvan ottamishetkestä ja taideteokseksi luokitettavan kuvan suoja-aika 70 vuotta taiteilijan kuolinvuoden päättymisestä. **Noin 80–90 % kuvista, joita halutaan saada arkistoissa esille, arvioitiin dokumenttivalokuviksi.**

Arkistoilta kysyttiin myös arviota, kuinka suuri osa esille haluttavista kuvista on suoja-ajan osalta vielä tekijänoikeuden alaista. Tätä ei osattu kovin hyvin arvioida; yli kolmannes vastaajista ei osannut antaa arviota lainkaan (38 %). Annettujen vastausten mukaan **noin 30–40 % esille haluttavista dokumenttivalokuvista ajateltiin olevan sellaisia, että tekijänoikeuden suoja-aika ei ole vielä umpeutunut.** Näin laskettuna voitaisiin karkeasti arvioida, että vastanneissa arkistoissa olisi noin 360 000 kuvaa, jotka halutaan saada esille ja joita tekijänoikeus yhä suojaa.

Arkistoilta kysyttiin myös, mitkä asiakasryhmät (tutkijat, muut arkistot, tiedotusvälineet, oppilaitokset, viranomaiset tai yksityishenkilöt) ovat niille keskeisiä kuvien nähtäville saattamisen suhteen. Vastausten mukaan **arkistot katsovat, että tutkijoiden olisi melko tärkeää saada kuvia käyttöönsä.** Muilla asiakasryhmillä ei näyttänyt olevan suurta painoarvoa.

4 Museoiden käyttötarpeet

4.1 Teemahaastattelut

Sitä, millaisia tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttötarpeita museoilla on, selvitettiin ensin teemahaastatteluin samoin kuin kirjastojen ja arkistojen kohdalla. Haastattelujen tavoitteena oli kartoittaa ja löytää keskeisimmät, jatkoselvitystä vaativat teosten käyttötarpeet.

Teemahaastattelut tehtiin heinä–syyskuun aikana vuonna 2005. Selvityksessä on haastateltu yhteensä kuutta museota. Haastateltavat valittiin niin, että ne edustavat mahdollisimman kattavasti eri museotyyppisiä ja Suomea maantieteellisesti.

Haastatteluissa nousi esille kaksi selvityksen kannalta mielenkiintoista teemaa: kokoelmien esittely verkossa ja kuvien myynti.

4.1.1 Kokoelmien esittely verkossa

Haastatteluissa tuli esille, että internet koetaan yleisesti parhaaksi mahdollisuudeksi levittää tietoa ja kuvia kokoelmista laajalle yleisölle. Suurin este internetin hyödyntämiseen ovat tekijänoikeudet; tekijänoikeuksien haltijoiden lupia ei joko pystytä järjestämään lainkaan tai niistä maksettavat korvaukset koettiin liian suuriksi. Tekijänoikeuksien katsottiin olevan suurin este teosten saattamisessa yleisön saataville.

"Tällä hetkellä se, että ei ole mahdollisuutta toimia tietoverkon kautta, digitaalista kuvaa välittäen, on täysin kestävätilanne."

Lähes kaikissa museoissa asiakkaat olivat toivoneet kokoelmaesittelyä internetiin. Joissain museoissa oli toteutettu joitakin verkkonäyttelyitä ja niistä oli saatu hyvää palautetta.

4.1.2 Kuvamyynti

Museoilla on usein kuvamyyntiä, joka on useimmiten organisoitu museokohtaisesti. Nykyisin kuvamyynti on pääasiassa digitaalisten kuvien myyntiä. Kuvia digitoidaan useimmiten sitä mukaan kuin niitä tilataan.

Haastattelujen mukaan kuvamyynti koetaan yleisesti työlääksi ja paljon aikaa vieväksi toiminnaksi. Internet koettiin mahdollisuudeksi helpottaa kuvamyyntiä. Se vähentäisi kuvamyyntiin kuluvaa työmäärää museoissa ja käyttäjät voisivat valita tarvitsemiansa kuvia

laajemmasta valikoimasta. Lisäksi kuvien esittely internetissä voisi tuoda uusia työtilaisuuksia tekijöille.

"No, esimerkiksi sehän olis ihanne, että saatais kuvapalveluhomma toimimaan internetin kautta."

Lisäksi museoiden näyttelyiden yhteydessä olevien tuotteiden myynti on korostunut. Näyttelykohtaisesti valmistetaan teemaan sopivia karamellipusseja, teepusseja, kortteja, magneettitarroja yms. Monissa maissa museokauppojen tuloilla rahoitetaan museoiden toimintaa. Myös Suomessa museokauppaan on ryhdytty panostamaan entistä enemmän.

4.1.3 Yhteenveto temahaastatteluista

Haastattelujen pohjalta näyttää siltä, että museoissa on joitakin käyttötarpeita, joita ei ole mahdollista toteuttaa ilman tekijänoikeuskysymysten ratkaisemista. Aineistoja halutaan esille verkkoon sekä näyttelytoimintaa että kuvamyyntiä varten.

Haastattelujen pohjalta on selvitetty tarkemmin sitä, millaisiin aineistoihin nämä tarpeet kohdistuvat ja paljonko niitä on.

4.2 Internetkysely

Otokseen valittiin 154 museota siten, että kaikki eri museotyyppit olivat tasaisesti edustettuna. Kyselyyn vastasi 77 museota¹. Kysely tehtiin 12.2.–1.3.2007. Kyselylomaketta ja käsitteitä testattiin temahaastatteluihin osallistuneiden museoiden keskuudessa.

Kyselyllä haluttiin selvittää *museoiden kokoelmissa olevia kuvia, niiden määrää, paljonko niitä on digitoitu ja miten niitä haluttaisiin laajamittaisemmin esille.*

Näitä kysymyksiä tarkasteltiin dokumenttivalokuvien, teosvalokuvien ja taideteoksista otettujen valokuvien näkökulmasta. Siltä osin, kun museo on katsonut, etteivät jotkut valokuvat kuulu lainkaan sen kuvakokoelmiin, on kuva-aineisto rajautunut selvityksen ulkopuolelle. Tällaisia kokoelmien ulkopuolisia valokuvia saattavat olla esimerkiksi luetteloinnin yhteydessä tuotettavat digitaaliset kuvat.

Museot jaettiin kuvakokoelmien koon perusteella suuriin, keskikokoisiin ja pieniin museoihin. Tässä pieniksi luokiteltujen museoiden kuvakokoelmissa oli alle 100 000 kuvaa, keskikokoisten kokoelmissa 100 000–900 000 kuvaa ja suurissa yli miljoonan kuvan kokoelmia. Kolme museota ei ilmoittanut kuvakokoelmiensa kokoa. **Kyselyyn vastanneissa museoissa on yhteensä noin 12 miljoonan kuvan kokoelmat². Selvityksen tekohetkellä kuvista noin 5 miljoonaa oli digitoitu.**

Museoilta kysyttiin, kuinka paljon niistä kokoelmista, joita ylipäätään halutaan digitoida, on vielä digitoimatta. Pienillä ja keskisuurilla museoilla oli kyselyn mukaan digitoimatta vielä yli 50 % siitä aineistosta, joka haluttaisiin digitoida. Suurilla museoilla digitoimatta oli noin 20 %.

1 Museoista 14 ei kuulu sopimuslisenssisäännöksen ja rajoitussäännösten piiriin.

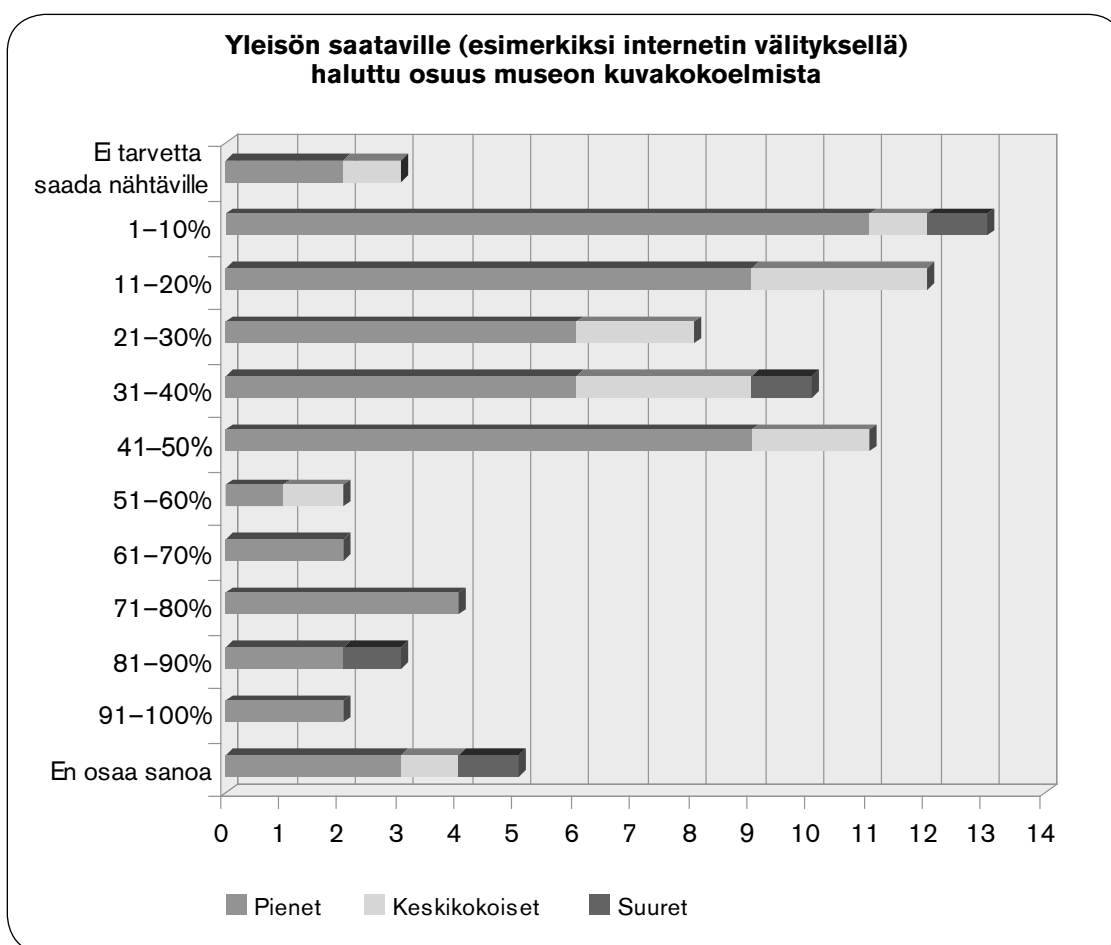
2 Kuvista 500 000 on museoissa, jotka eivät kuulu sopimuslisenssisäännöksen ja rajoitussäännösten piiriin.

	Pienet museot	Keskikokoiset museot	Suuret museot	Yhteensä
Valtakunnallinen erikoismuseo	260 000	500 000	3 500 000	4 260 000
Valtion museo	65 000	710 000		775 000
Maakuntamuseo	480 000	1 580 000	3 400 000	5 460 000
Aluetaidemuseo	260 000			260 000
Valtionapua saava museo	465 000	600 000		1 065 000
Säännösten ulkopuolella olevat museot *	400 000	100 000		500 000
Yhteensä	1 930 000	3 490 000	6 900 000	12 320 000

Taulukko 6: Selvitykseen osallistuneiden museoiden kuvamäärät

Kuvakokoelmista yhteensä noin 35 % haluttaisiin nähtäville esimerkiksi internetin välityksellä digitaalisessa muodossa. Näiden 77 museon osalta tämä tarkoittaa yhteensä yli 4 miljoonaa kuvaa. Kuvakokoelmien esille saattamisen tarve on suurempi isoissa museoissa. Yli puolet esille haluttavista kuvista on kyselyn mukaan dokumenttivalokuvia, noin kolmannes kuvia taideteoksista ja pieni osa taidevalokuvia.

Kuvio 3: Yleisön saataville (esimerkiksi internetin välityksellä) haluttu osuus museon kuvakokoelmista.

* Ne selvitykseen osallistuneet museot, jotka jäävät sopimuslisenssisäännöksen ja rajoitussäännösten ulkopuolelle.

Museoita pyydettiin arvioimaan, miten **nähtäville haluttujen** kuvatyyppejen kuvat jakautuvat tekijänoikeuden alaisiin, oikeuksista vapaisiin ja oikeuksista epäselviin kuviin. Kun kyseessä on valokuva taideteoksesta, ei kyselyssä eritelty valokuvan ja itse alkuperäisen taideteoksen tekijänoikeuksia. Jos museo on ilmoittanut omistavansa oikeudet valokuvaan taideteoksesta, oletetaan tässä oikeuksien olevan selvät sekä valokuvan että kuvan kohteena olevan alkuperäisen teoksen osalta. Museot osasivat selvityksen mukaan melko hyvin arvioida, millaiset tekijänoikeudet nähtäville halutuissa kuvissa on. Selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että museot ovat hyvin selvillä kuviensa tekijänoikeuksista.

Nähtäville haluttavat kuvat	Pienet museot	Keskikokoiset museot	Suuret museot	Kaikki
Valokuvataideteoksia	5%	4%	4%	6%
Suojattuja	30%	32%	32%	31%
Vapaita	52%	60%	29%	51%
Epäselviä	3%	2%	7%	3%
Oikeudet hankittu	15%	6%	32%	15%
Dokumenttivalokuvia	59%	69%	92%	60%
Suojattuja	23%	20%	11%	23%
Vapaita	34%	39%	35%	34%
Epäselviä	12%	10%	5%	11%
Oikeudet hankittu	32%	31%	50%	33%
Valokuvia taideteoksista	36%	28%	4%	34%
Suojattuja	50%	34%	0%	49%
Vapaita	26%	36%	49%	30%
Epäselviä	14%	12%	0%	13%
Oikeudet hankittu	28%	19%	51%	30%

Taulukko 7: Museoiden kuvakokoelmista esille haluttavat kuvat tyypeittäin ja tekijänoikeudellisesti arvioituna.

Kyselyn mukaan noin kolmannes **esille halutuista** kuvista on tekijänoikeudella suojattuja eikä museoilla ole niiden käyttöön oikeuksia. Lisäksi oikeuksiltaan epäselviksi arvioitiin reilut 10 % kuvista. Kyselyyn vastanneiden museoiden kokoelmissa on siis **noin 1,4 miljoonaa kuvaa, jotka haluttaisiin esille digitaalisessa muodossa, mutta joiden osalta museoilla ei ole tähän oikeuksia.** Lisäksi on noin 400 000 sellaista kuvaa, joiden osalta tekijänoikeuskysymykset ovat epäselviä.

Suurissa museoissa kuvien oikeudet ovat useimmin museoilla ja epäselvien kuvien määrä on huomattavasti pienempi kuin keskisuurissa ja pienissä museoissa. Museoilta kysyttiin myös, kuinka tärkeää kuvia olisi saada eri asiakasryhmien nähtäville vapaalla katseluoikeudella. **Tärkeimpänä pidettiin sitä, että digitoituja kuvia voidaan vapaasti katsoa sekä museoiden sisäisessä käytössä että tutkimuskäytössä.** Museoiden sisäinen käyttö on sallittu suoraan tekijänoikeuslain nojalla, eikä siihen tarvita lupajärjestelyjä tekijänoikeuden haltijoilta.

Melko tärkeänä nähtiin myös, että oppilaitoksilla olisi vapaa digitaalisten kokoelmien katseluoikeus (64 % vastaajista). 51 % vastaajista piti tärkeänä tai melko tärkeänä myös yksityishenkilöiden vapaata katseluoikeutta. Digitoitujen kokoelmien avaaminen vapaasti oppilaitosten tai yksityishenkilöiden käyttöön ei ole suoraan tekijänoikeuslain nojalla mahdollista. Niiltä osin kuin tekijänoikeudet ovat voimassa eivätkä ne ole siirtyneet museolle, tulee oikeudenomistajilta saada kuvien välittämiseen lupa.

Kyselyssä kartoitettiin myös sitä, kuinka tärkeänä museot pitävät kokoelmien kaupallista verkkokäyttöä eli sitä, että eri tahot voisivat ostaa kokoelmakuvia julkaisuoikeudella. **Melko tärkeänä nähtiin se, että kuvia voitaisiin myydä julkaisuoikeudella kaupalliseen käyttöön esimerkiksi mainostoimistoille tai kustantajille. Noin 35 % vastaajista piti tätä mahdollisuutta tärkeänä tai melko tärkeänä.**

5 Yhteenveto

Selvityksen tarkoituksena oli selvittää, onko kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla sellaisia lakimääräisiä tai muuten keskeisiä tehtäviä, joiden hoito edellyttää tekijänoikeuslupien hankkimista, missä määrin tällaisia tehtäviä on ja mitä nämä tehtävät ovat.

Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin sekä teemahaastatteluja että internetkyselyjä. Teemahaastattelun avulla pyrittiin saamaan selville ne tehtävät, joita mainittujen laitosten ei ole mahdollista hoitaa ilman teosten kopiointiin ja käyttöön liittyvien tekijänoikeuskysymysten ratkaisemista. Teemahaastattelujen jälkeen selvitettiin internetkyselyllä haastattelu-
jen perusteella keskeisimmiksi arvioitujen käyttötarpeiden määrää ja laatua.

Kaikilla mainituilla laitoksilla ilmeni joitain sellaisia teosten käyttötarpeita, jotka edellyttivät tekijänoikeuskysymyksen ratkaisemista, käytännössä lupaa teosten oikeudenomistajilta.

5.1 Kirjastot

Kirjastojen teosten käyttötarpeet keskittyivät erityisesti kaukolainoihin sekä kirjastojen jäljennepalvelujen toimintaan. Kaukolainapalvelussa kirjasto tilaa yksittäiselle asiakkaalle asiakkaan haluaman teoksen toisesta kirjastosta. Suurin yksittäinen kirjasto, josta teoksia kaukolainataan, on Kuopiossa sijaitseva Varastokirjasto.

Joissain tapauksissa, erityisesti jos kyseessä on lehtiaineisto, *kaukolainan* lähettävä kirjasto ottaa asiakkaan haluamasta teoksesta valokopion. Valokopioiden ottaminen ei ole kovin yleistä, vain joitakin satoja vuodessa. Digitaalisia kopioita kaukolainattavasta aineistosta ottaa puolestaan vain Varastokirjasto. Varastokirjastossa skannataan noin 18 000 lehtilainaa vuodessa ja nämä tiedostot lähetetään tilaavalle kirjastolle. Nämä kopiot ovat lähes kokonaan tieteellistä, ulkomaista materiaalia, ja tilaajana on usein yliopiston kirjasto tai erikoiskirjasto. Digitaalisten kopioiden tekeminen ja lähettäminen kirjastojen välillä on tekijänoikeuslain mukaan mahdollista ilman oikeudenomistajien lupaa. Kirjasto antaa tiedostosta yksittäiselle asiakkaalle paperitulosteen. Lainaavan asiakkaan näkökulmasta olisi kuitenkin helppoa, jos digitaalisen kopion saisi suoraan itselleen esimerkiksi sähköpostitse. Myös asiakkaat ovat itse esittäneet kirjastoille tämän toiveen. Tällainen palvelu vaatisi kuitenkin luvan teosten oikeudenomistajilta. Luvan voisi myöntää oikeudenomistajia edustava sopimuslisenssijärjestön asemassa oleva tekijänoikeusjärjestö keskitetysti, tai kirjastot voisivat vaihtoehtoisesti pyytää lupaa kopioiden antamiseen asiakkaille suoraan yksittäisiltä oikeudenomistajilta.

Kirjastojen *jäljennepalveluissa* puolestaan etsitään asiakkaiden toimeksiannosta esimerkiksi artikkeleita tietystä aiheesta ja kopioidaan ne asiakkaille joko valokopioimalla tai digitaal-

lisina kopioina. Kirjastot lähtevät siitä, että kirjastojen kopiointipalvelut ovat lain sallimaa kopion valmistamista tilauksesta, eli tilaajan näkökulmasta kyse on kopion teettämisestä. Asiakkaan tulee itse huolehtia, että kopiot ovat luvallisia. Jos kysymyksessä on yksityishenkilön oma käyttö, yksittäisten artikkelien ja teosten osien valokopioiminen on sallittua ilman lupaa. Jos kyseessä on yritys, kopiointiin tarvitaan lupa oikeudenomistajilta. Lisäksi digitaalisten kopioiden antaminen myös yksityisasiakkaalle vaatii luvan oikeudenomistajilta tai oikeudenomistajia edustavalta järjestöltä. Selvitykseen osallistuneissa jäljennepalveluissa kopioita toimitetaan vuosittain lähes 100 000 kappaletta. Kopioista suurin osa on valokopioita, mutta digitaalisiaakin kopioita tehdään. Suoraan yritysasiakkaille tehtäviä kopioita on vuosittain noin 15 000, joista yli 3 000 on digitaalisia. Yksityisasiakkaille kopioidaan vuosittain noin 4 000 digitaalista kopiota. Loput kopioista toimitetaan muille kirjastoille. Sitä, keitä ovat muiden kirjastojen loppuasiakkaat, ei tässä selvityksessä selvitetty.

5.2 Arkistot

Arkistojen käyttötarpeet kohdistuvat lähinnä kuva-aineiston käyttöön. Arkistoissa on kuvia, joita arkistot haluaisivat saattaa asiakkaidensa saataville, esimerkiksi internetiin, digitaalisessa muodossa. Lähes puolet arkistojen kuva-aineistoista on sellaista, jota halutaan asiakkaiden katseltavaksi. Arkistojen kuva-aineistojen digitointi on kuitenkin vielä kesken. Suurin osa esille haluttavasta kuva-aineistosta on dokumenttivalokuvia, ja joiden suoja-aika on voimassa 50 vuotta kuvan ottamishetkestä lukien. Selvitykseen osallistuneiden arkistojen hallussa on arviolta joitakin satojatuhansia kuvia, joiden esille saattaminen vaatisi tekijänoikeuskysymysten ratkaisua.

Arkistoille voitaisiin myöntää lupa kuvien esille saattamiseen internetissä sopimuslisensijärjestön asemassa olevan tekijänoikeusjärjestön kautta.

5.3 Museot

Museoiden tehtävänä on edistää kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevan tiedon saatavuutta tallentamalla ja säilyttämällä aineellista ja visuaalista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville, harjoittamalla siihen liittyvää tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä sekä näyttely- ja julkaisutoimintaa (museolaki 729/1992).

Museoiden käyttötarpeet näyttivät selvityksen perusteella keskittyvän kokoelmien esittelyyn internetissä sekä kokoelmien kaupalliseen käyttöön.

Vaikka tällä hetkellä digitoituja kuvia voidaan vapaasti välittää yleisön katseluviksi museon sisäisessä verkossa tätä tarkoitusta varten erikseen varatuilla laitteilla, ei museoiden välinen kuvien verkkovälitys ole suoraan lain mukaan sallittua. Selvityksen perusteella pidettiin kuitenkin hyvin tärkeänä sitä, että digitoituja kuvia voidaan vapaasti katsoa sekä **museoiden sisäisessä käytössä että tutkimuskäytössä.** Melko tärkeänä pidettiin myös sitä, että oppilaitoksilla olisi vapaa digitaalisten kokoelmien katseluoikeus.

Selvityksessä mukana olleiden museoiden kokoelmissa on **noin 1,4 miljoonaa kuvaa, jotka haluttaisiin laajempaan käyttöön kuin museon sisäiseen tietoverkkoon, esimerkiksi esille internetverkkoon.** Tällaiseen käyttöön museoilla ei ole tällä hetkellä oikeuksia suoraan tekijänoikeuslain nojalla. Lisäksi on noin 400 000 sellaista kuvaa, joiden osalta tekijänoikeuskysymykset ovat epäselviä. Kuvien esille saattaminen voitaisiin ratkaista sopimuslisensijärjestön asemassa olevan tekijänoikeusjärjestön myöntämällä luvalla.

1 Kirjastot

Suomen kirjastoverkosto koostuu yleisistä eli kunnallisista kirjastoista, tieteellisistä ja ammattikorkeakoulukirjastoista, erikoiskirjastoista sekä kouluissa ja oppilaitoksissa olevista kirjastoista. Kirjastoja on lisäksi erilaisissa hallinnollisissa yksiköissä ja yrityksissä. Sekä kunnalliset että yliopistolliset kirjastot ovat kaikille avoimia.

Kuvio 4: Kirjastoverkosto

Seuraavassa osiossa on lähteenä käytetty opetusministeriön sivustoja www.minedu.fi

1.1 Yleiset kirjastot

Suomen jokaisessa kunnassa on kirjasto. Kunnallisia kirjastoyksiköitä oli vuonna 2006 yhteensä 927, joista pääkirjastoja oli 409, sivukirjastoja 449 ja laitoskirjastoja 69. Lisäksi muita palvelupisteitä oli 659. Kirjastoautoja ja -veneitä oli yhteensä 172.

Yleisten kirjastojen tehtävä

Kirjastolain (904/1998) mukaan yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on:

- edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.
- edistää myös virtuaalisen ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä.

Yleisten kirjastojen asiakkaat

Yleiset kirjastot ovat avoimia kaikille. Pääkäyttäjät ovat kunnan asukkaat, yhteisöt, opiskelijat ja muut kirjastot.

Yleisten kirjastojen aineisto

Pääosa yleisissä kirjastoissa olevasta aineistosta on painotuotteita eli kirjoja, lehtiä tai nuotteja. Lisäksi yleisillä kirjastoilla on av-aineistoa, kuten musiikkia ja cd-romeja. Kirjastoissa on yleisesti käytössä myös digitaalisia aineistotietokantoja ja yleensä näiden tietokantojen aineisto on kirjastossa tulostettavissa.

Maakuntakirjastot – 19 kaupunginkirjastoa

Yleisistä kirjastoista 19 kirjastolle on annettu tehtävä toimia maakuntakirjastona. Kaikissa maakunnissa Ahvenanmaata lukuun ottamatta on maakuntakirjasto.

Maakuntakirjastojen tehtävä

Maakuntakirjaston tehtävistä säädetään kirjastoasetuksella. Maakuntakirjaston tehtävänä on:

- tukea alueensa yleisten kirjastojen tieto- ja kaukopalvelua;
- kehittää toiminta-aluetta koskevaa tietopalvelua;
- perehdyttää toiminta-alueen kirjastojen henkilöstöä kirjastotyön uusiin toimintamuotoihin ja kehittämishankkeisiin; sekä
- suorittaa asianomaisen ministeriön antamat muut tehtävät." (Kirjastoasetus 1078/1998, 2§)

Maakuntakirjastoilla on myös velvoite kerätä kokoelmiin oman alueen kulttuuriin liittyvää aineistoa ja ylläpitää sitä.

Maakuntakirjaston asiakkaat

Maakuntakirjaston asiakkaina ovat muut kirjastot, joille aineistoa toimitetaan kaukolainoina lukusalikappaleiksi. Maakuntakirjasto toimii myös yleiskirjastona, joten suurin osa asiakkaista käyttää maakuntakirjastoa yleiskirjaston ominaisuudessa.

Maakuntakirjastossa oleva aineisto

Yleisten kokoelmien lisäksi maakuntakirjastot keräävät omaa aluettaan koskevaa tietoa Maakuntakokoelmiinsa. Kokoelmissa on aineistoa, jotka käsittelevät maakunnan histori-

aa, taloutta, luontoa, yritystoimintaa yms. Kokoelmat sisältävät kirjoja, lehtiä, musiikkia, kuvataallenteita, karttoja, nuotteja, dioja ja mikrofilmejä.

Yleisten kirjastojen keskuskirjasto – Helsingin kaupunginkirjasto

Helsingin kaupunginkirjasto on vuodesta 1981 alkaen toiminut yleisten kirjastojen keskuskirjastona. Yleisten kirjastojen keskuskirjasto toimii myös yleiskirjastona.

Yleisten kirjastojen keskuskirjaston tehtävä

Yleisten kirjastojen valtakunnallisen keskuskirjaston tehtävistä säädetään kirjastoasetuksessa. Yleisten kirjastojen keskuskirjaston tehtävänä on:

- toimia yleisten kirjastojen valtakunnallisena kaukopalvelukeskuksena
- edistää yleisten kirjastojen sekä yleisten ja tieteellisten kirjastojen yhteistoimintaa;
- kehittää kirjasto- ja tietopalvelujen järjestämisessä tarpeellisia yhteisiä työmenetelmiä ja apuvälineitä; sekä
- suorittaa asianomaisen ministeriön antamat muut tehtävät." (Kirjastoasetus 1078/1998, 1§)

Yleisten kirjastojen keskuskirjasto ylläpitää yhteisiä keskitettyjä palveluja, esimerkiksi luokitusjärjestelmän kehittämistä, yleisten kirjastojen verkkopalveluita (www.kirjastot.fi) sekä toimii monikielisenä kirjastona.

Lisäksi keskuskirjaston tehtävänä on ulkomaalaiskirjaston (vuodesta 2005 Monikielinen kirjasto) ja kaukolainojen hoitaminen. Keskuskirjasto hoitaa myös kansainvälisen kaukolainauksen ja sillä on lehtien säilytysvelvollisuus.

Kirjaston asiakkaat

Ulkomaalaiskokoelman osalta erityisesti Suomessa asuvat ulkomaalaiset ja kaukolainojen osalta muut kirjastot.

Käytössä oleva aineisto

Keskuskirjastolla on käytössään Helsingin kaupungin yleiskirjaston kokoelmat; kirjat, lehdet, av-aineistot ja mikrofilmit. Keskuskirjastoon hankitaan yleensä laajempia kokoelmia kuin yleisiin kirjastoihin.

Ulkomaalaiskokoelma koostuu pääasiassa painotuotteista, joita on yli 60 eri kielellä. Venäjänkielinen kokoelma on suurin. Lehtiä hankitaan sekä kielen perusteella ulkomaalaiskirjaston tarpeisiin että yleisesti enemmän kuin yleisiin kirjastoihin.

1.2 Tieteelliset kirjastot – Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastot

Suomessa on 20 yliopistoa, joissa jokaisessa on tieteellinen kirjasto. Lisäksi tieteellisiä kirjastoja ovat ammattikorkeakoulujen kirjastot sekä Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto.

Pelkästään yliopistosektorilla on 60 hallinnollista kirjastoyksikköä ja yli 170 toimipistettä. Ammattikorkeakouluja on 30, ja niiden piiriin kuuluu noin 200 opetusta antavaa yksikköä, joissa kaikissa on jonkinasteinen kirjasto. Vakinaisen ammattikorkeakoululuvan saamisen ehtona on ollut, että ammattikorkeakoululla on laadukkaat kirjasto- ja tietopalvelut. (Laki ammattikorkeakouluopinnoista 255/1995) Muutama ammattikorkeakoulukirjasto on perustettu yleisen kirjaston yhteyteen.

Tieteellisten kirjastojen tehtävä

Tieteellisten kirjastojen tehtävänä on:

- oppilaitoksen opetuksen ja tutkimuksen tukeminen tarjoamalla sen käyttöön opetus- ja tutkimuskirjallisuutta sekä tietopalveluja.
- lisäksi tieteellinen kirjasto voi harjoittaa toimialaansa liittyvää maksullista palvelutoimintaa.

Seuraavien tieteellisten kirjastojen tehtävänä on kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain (1433/2007) nojalla säilyttää painotuotteita (vapaakappaleita):

- Kansalliskirjasto
- Turun yliopiston kirjasto
- Jyväskylän yliopiston kirjasto
- Åbo Akademin kirjasto
- Oulun yliopiston kirjasto
- Joensuun yliopiston kirjasto

Tieteellisten kirjastojen asiakkaat

Yliopistojen kirjastot ovat yleisiä tutkimuskirjastoja, joihin on vapaa pääsy myös muilla kuin yliopiston opiskelijoilla. Pääasiallisia asiakkaita tieteellisissä kirjastoissa ovat opettajat, tutkijat ja opiskelijat. Tyypillisesti tieteellisissä kirjastoissa on asiakkaita ympäri maata ja maailmaa. Kirjastot tarjoavat palvelujaan myös muille kirjastoille ja yrityksille. Osa näistä palveluista on maksullisia.

Tieteellisten kirjastojen aineisto

Kirjastoissa on yleensä laaja valikoima oppilaitoksen erikoisalueen kirjoja, lehtiä, äänitteitä, mikrofilmejä, käsikirjoituksia, karttoja, nuotteja, kuvakokoelmia ja esineitä. Lisäksi kirjastoissa on yleensä käytettävissä useita luettelo- ja aineistotietokantoja.

Kansalliskirjasto

Kansalliskirjasto toimii erillislaitoksena Helsingin yliopiston yhteydessä. Kansalliskirjasto vastaa toimialallaan kansallisen kulttuuriperinnön ja muiden kokoelmien ylläpidosta sekä niihin liittyvästä tiedonvälityksestä ja tietopalvelusta.

Kansalliskirjaston tehtävä

Kansalliskirjaston tehtävistä säädetään Yliopistolaisissa (645/1997). Kansalliskirjaston tehtävänä on:

- kehittää ja tarjota kansallisia palveluja yliopistojen kirjastoille, yleisille kirjastoille, ammattikorkeakoulukirjastoille ja erikoiskirjastoille sekä
- edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä

Kansalliskirjaston tehtävistä on lisäksi voimassa, mitä kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetussa laissa (1433/2007) säädetään.

Tieteellisten kirjastojen palvelu- ja kehittämissyyskikkönä Kansalliskirjasto vastaa mm. yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastotietokantojen teknisestä ylläpidosta. Lisäksi kirjasto ylläpitää kansallisia tietokantoja muun muassa Suomen kansallisbibliografia Fennicaa, kansallisdiskografia Violaa, yliopistokirjastojen yhteistietokanta Lindaa ja kansallinen artikkelitietokanta Artoa.

Kirjaston Kansallinen elektroninen kirjasto FinELib huolehtii keskitetysti elektronisten aineistojen hankinnasta yliopistoille, ammattikorkeakouluille, tutkimuslaitoksille ja yleisille kirjastoille. Lisäksi kirjaston Mikkelissä sijaitseva mikrokuvaus- ja konservointilaitos toimii kansallisena digitointikeskuksena.

Kansalliskirjaston asiakkaat

Kansalliskirjasto on kaikille avoin tieteellinen tutkimuskirjasto. Kirjaston asiakkaista suuri osa on tutkijoita ja opiskelijoita. Osa kokoelmista on sellaista, että niiden saaminen käyttöön edellyttää tutkimuslupaa.

Kansalliskirjaston aineisto

Kansalliskirjaston tehtävänä on säilyttää kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain mukaisia aineistoja.

Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä kattaa painotuotteet, ääni- ja kuvatallenteet ja muut tallenteet, kotimaiset verkkoaineistot, Suomessa lähetettävät radio- ja tv-ohjelmat sekä elokuvat. Elokuviin sekä radio- ja tv-aineiston arkistoinnista vastaa Kansallinen audiovisuaalinen arkisto.

Kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain ja sitä edeltäneen vapaakappalelain ansiosta kirjastolla on kattava kokoelma Suomessa painettuja kirjoja, lehtiä, nuotteja karttoja, pienpainatteita ja julisteita vuodesta 1828 alkaen. Tässä Kansalliskokoelmassa on lähes kaikki Suomessa painettu materiaali lukuun ottamatta postimerkkejä, setelirahoja ja kiiltokuvia. Lisäksi kokoelmaan kuuluvat kaikki Suomessa valmistetut ääni- ja kuvatallenteet vuodesta 1980 sekä tiedostoja ja www-sivuja.

Kirjastoon kuuluu lisäksi useita erikoiskokoelmia ja –kirjastoja (mm. Slaavilainen kirjasto, Amerikka-kirjasto ja musiikkikirjasto).

1.3 Erikoiskirjastot

Erikoiskirjastot ovat muun muassa eri ministeriöiden hallinnon aloilla toimivia kirjastoja, joiden asiakaskunnasta valtaosa on oman tieteenalansa asiantuntijoita. Erikoiskirjastoja on noin 300, joista tutkimuskirjastoja 30. Erikoiskirjastoja ovat mm. Eduskunnan kirjasto, Museoviraston kirjasto, Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjasto ja Tilastokirjasto sekä Valtion Teknillisen Tutkimuskeskuksen tietopalvelu.

Erikoiskirjastojen tehtävä

Erikoiskirjastot tarjoavat oman erityisalansa kirjastopalvelua. Esimerkiksi Eduskunnan kirjasto tarjoaa kirjastopalvelua eduskuntatyön tarpeisiin.

Erikoiskirjastojen asiakkaat

Kirjastojen asiakkaita ovat yleensä ko. erityisalan asiantuntijat. Esimerkiksi Eduskunnan kirjaston asiakkaita ovat kansanedustajat, eduskunnan virkamiehet, eduskuntaryhmien kansliat, muut parlamentit ja valtioneuvoston tietopalvelut. Lisäksi Eduskunnan kirjastoa käyttävät tutkijat, yksityiset kansalaiset, opiskelijat, yritykset sekä järjestöt.

Erikoiskirjastojen aineistot

Erikoiskirjastojen aineistot sisältävät erityisalansa aineistoja eli kirjoja, sanomalehtiä, aikakauslehtiä, aikakausjulkaisuja. Muun muassa Eduskunnan kirjaston aineisto sisältää myös paljon valtionhallinnon virallisia julkaisuja.

1.4 Varastokirjasto

Varastokirjasto on opetusministeriön alainen laitos, joka sijaitsee Kuopiossa.

Varastokirjaston tehtävä

Varastokirjasto on maamme tieteellisten ja yleisten kirjastojen yhteinen varastointikeskus. Sen tehtävästä säädetään laissa Varastokirjastosta (1078/1988) ja asetuksessa Varastokirjastosta (94/1992). Varastokirjaston tehtävänä on

- ottaa vastaan ja säilyttää tieteellisistä ja yleisistä kirjastoista siirrettävää aineistoa ja asettaa se tarvitsijoiden käyttöön.

Varastokirjaston tavoitteena on, että kirjastoista siirretty aineisto olisi Varastokirjastosta yhtä kätevästi saatavissa kuin kirjastojen omista varastoistakin. Kun muut kirjastot lainaavat asiakkailleen aineistoa Varastokirjastosta, kutsutaan sitä kaukolainaamiseksi. Kaukolainasta ei peritä maksua. Vuonna 2005 kaukopalvelutilauksia tehtiin yli 40 000.

Varastokirjaston asiakkaat

Kirjaston asiakkaita ovat tieteelliset kirjastot, yleiset kirjastot ja erikoiskirjastot. Kirjastojen yksittäiset asiakkaat eivät yleensä asioi itse Varastokirjaston kanssa. Varastokirjastolla on ollut myös joitakin kokeiluhankkeita, joissa lopullinen asiakas on tilannut aineiston suoraan Varastokirjastosta ja se on lähetetty suoraan asiakkaalle. Paikallinen kirjasto kuitenkin vastaa aineistosta ja hoitaa tarvittaessa esimerkiksi aineiston karhuamisen takaisin asiakkaalta.

Varastokirjaston aineisto

Varastokirjasto on käyttökokoelma, johon kootaan kirjastoista vähemmän käytettyä aineistoa. Tämän aineiston oletetaan olevan sellaista, jolla on myöhemmin jonkin verran kysyntää. Kirjastot päättävät itse, mitä aineistoa varastoidaan. Yli 90 % Varastokirjaston aineistosta on peräisin tieteellisten kirjastojen kokoelmista. Varastokirjaston aineistosta noin 2/3 on tieteellisiä kausijulkaisuja ja 1/3 kirjoja. Sanomalehtiä ei ole lainkaan.

Varastokirjastossa on pieniä määriä levyjä, nuotteja, filmikortteja ja mikrofilmirullia. Digitaalista aineistoa kuten tietokantoja tai cd-romeja siellä ei säilytetä.

2 Arkistot

Arkisto-käsite tarkoittaa (1) arkistohuonetta, (2) arkistoa säilyttävää organisaatiota tai (3) asiakirjojen kokonaisuutta, joka on syntynyt arkistonmuodostajan toiminnan tuloksena. Tässä arkisto käsitetään arkistoa säilyttävän organisaation merkityksessä.

Arkisto koostuu saman arkistonmuodostajan hallussa olevien asiakirjojen muodostamien sarjojen kokonaisuudesta. Arkisto muodostuu yleensä yhden arkistonmuodostajan ympärille so. haltuun. Arkistonmuodostaja on itsenäinen toimija. Se voi olla esimerkiksi virasto, laitos, yhdistys, yritys tai yksityinen henkilö.

Arkistot säilyttävät viranomaisten, yhteisöjen ja yksityisten ihmisten asiakirjoja ja huolehtivat näiden aineistojen käytettävyydestä ja tietopalvelusta. Arkisto muodostuu asiakirjoista, joka määritellään seuraavasti:

"Mille tahansa tietovälille tallennettua informaatiota, jonka on tuottanut, vastaanottanut ja jota ylläpitää virasto, laitos, organisaatio tai yksilö hoitaessaan lainsäädännöstä johtuvia velvoitteitaan tai muuten tehtäviensä hoidossa." (Kansainvälisen arkistoneuvoston (ICA) arkistosanasto, 1988)

Suomessa on monimuotoinen arkistojen kenttä, sillä jokainen organisaatio - viranomaiset, yritykset, yhdistykset, koulut, sairaalat - säilyttävät tietoja toiminnastaan eli niillä on omat arkistonsa. **Arkistotoimi koskettaa siis tavalla tai toisella kaikkia toimivia virastoja ja laitoksia.**

Arkistojen tehtävä

Arkistolaissa (831/1994) ja asetuksessa arkistolaitoksesta määritellään arkistojen tehtävä. Laki koskee valtion ja kunnallisia viranomaisia, muita itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia, valtion ja kunnan liikelaitoksia, ortodoksista kirkkoa sekä muita yhteisöjä ja yksityisiä niiden hoitaessa julkista tehtävää. Eduskuntaan ja sen viranomaisiin lakia sovelletaan eräin osin.

Arkistotoimen tehtävänä on:

- varmistaa asiakirjojen käytettävyys ja säilyminen
- huolehtia asiakirjoihin liittyvästä tietopalvelusta
- määritellä asiakirjojen säilytysarvo
- ja hävittää tarpeeton aineisto.

Arkistotoimi tarkoittaa asiakirjoihin ja arkistoihin kohdistuvia toimenpiteitä. Siten se on osa virastojen ja laitosten tietopalvelujärjestelmää. Arkistotoimi koskettaa kaikkia toimivia virastoja ja laitoksia. Arkistolain ja arkistoasetuksen mukaan viranomaisten on huolehdittava arkistotoimeensa kuuluvien tehtävien täyttämisestä.

Arkistot jaotellaan viranomaisarkistoihin, yksityisarkistoihin ja erikoisarkistoihin.

2.1 Viranomaisarkistot

Viranomaisarkistoja ovat valtion ja kuntien arkistot. Jokaisella kunnalla ja seurakunnalla on oma arkisto. Kansallinen arkistoviranomainen Suomessa on arkistolaitos, joka valvoo maan arkistotoimintaa. Arkistolaitoksen muodostavat Kansallisarkisto ja seitsemän maakunta-arkistoa.

Arkistolaitoksen tehtävänä on varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen säilyminen ja edistää niiden tutkimuskäyttöä. Arkistolaitoksen tehtäviin kuuluu myös arkistotoimen ohjaaminen, kehittäminen ja tutkiminen.

Kansallisarkisto ohjaa arkistolaitoksen toimintaa ja hallintoa, ja maakunta-arkistot vastaavat omien paikallisten toimialueidensa arkistotoimesta. Kansallisarkisto kerää koko maata koskevien arkistonmuodostajien arkistoja, maakunta-arkistot taas paikallishallinnon organisaatioiden aineistoja.

2.2 Yksityiset arkistot

Suomessa toimii monia yksityisiä keskusarkistoja, jotka kokoavat oman alansa yhteisöjen ja henkilöiden arkistoja ja pitävät niitä tutkijoiden käytettävissä. Yksityiset arkistot eivät kuulu valtion arkistolaitoksen piiriin. Osa niistä saa kuitenkin valtionapua, mitä kautta ne kytkeytyvät yleiseen arkistotoimeen. Valtionapua saaviin yksityisiin arkistoihin sovelletaan lakia yksityisten arkistojen valtionavusta (1006/2006). Tällaisia arkistoja ovat mm. Am-

mattiyhdistysarkisto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kirjallisuus- ja kansanroutousarkisto ja Suomen Urheiluarkisto.

Arkistoaineistoja löytyy myös esimerkiksi kuntien kotiseutuarkistoista sekä valtakunnallisista ja paikallisista museoista tai kirjastoista. Suurin kirjastojen yksityisarkistikokoelma on Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelma.

2.3 Erikoisarkistot

Erikoisarkistoihin kuuluu sekä valtionhallinnon alaisia että yksityisiä arkistoja. Valtionhallinnon erikoisarkistoja ovat esim. Eduskunnan arkisto ja Tilastoarkisto. Ministeriöiden arkistot vastaavat oman hallinnonalansa asiakirjojen säilytyksestä. Poliittisilla ja ammatillisilla järjestöillä on omat keskusarkistonsa, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura SKS taas kerää kirjallisuus- ja perinnearkistoja.

Erikoisarkistoihin luetaan myös sellaiset arkistot, jotka ovat erikoistuneet säilyttämään tietynmuotoisia aineistoja, kuten erilaiset äänite- tai kuva-arkistot. Erikoisarkistoja, ovat esim. Kansallinen audiovisuaalinen arkisto (KAVA, entinen Suomen elokuva-arkisto) ja museoviraston arkistot.

3 Museot

3.1 Taustaa

Ammattimaisesti hoidettuja, ympäri vuoden avoinna olevia museokohteita on Suomessa 322; niistä vastaa 163 museota. Muut ovat lähinnä kesäaikaan avoinna olevia kotiseutumuseoita.

Kansainvälinen museoneuvosto ICOM (International Council of Museums) määrittelee museon seuraavasti:

"Museo on pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelematon, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimusta ja opetusta edistääkseen ja mielihyvää tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään." (ICOM Statutes, Article 2: definitions).

Museot luokitellaan niiden kokoelmien perusteella kulttuurihistoriallisiin museoihin, taidemuseoihin, erikoismuseoihin ja luonnontieteellisiin museoihin.

Suomalaisissa museoissa on vuoden 2007 museotilaston mukaan tallennettuna kulttuuri- ja luonnonperintöä:

- esineitä lähes 4,5 miljoonaa kpl
- taideteoksia lähes 300 000
- kuvakokoelmien laajuus yli 20 miljoonaa kuvaa
- luonnontieteellisiä näytteitä yli 19,5 miljoonaa

Lähteenä tässä museoita käsittelevässä osiossa on käytetty Suomen museoliiton sivustoa www.museot.fi

Museoiden tehtävä

Museolaissa (729/1992) museoiden tehtäväksi on määritelty

- ylläpitää ja vahvistaa väestön ymmärrystä kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään
- edistää kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevan tiedon saatavuutta tallentamalla ja säilyttämällä aineellista ja visuaalista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville
- harjoittamalla siihen liittyvää tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä sekä näyttely- ja julkaisutoimintaa.

Museotoiminnan perusta ovat *kokoelmat*, niiden ylläpito ja kartuttaminen.

Museoiden näkyvintä toimintaa ovat *näyttelyt*. Useimmissa museoissa on perusnäyttely, joka pysyy lähes muuttumattomana useiden vuosien ajan. Tämän lisäksi museot järjestävät vaihtuvia näyttelyitä. Verkkonäyttelyiden määrä on viime vuosina lisääntynyt ja suurella osalla ammattimaisesti hoidettuja museoita on verkkonäyttelyksi luettavaa materiaalia www-sivuillaan. Useimmiten näyttelyihin päättyy vain murto-osa museoiden kokoelmista.

Museoiden tehtävänä on myös *tutkimustyön* tekeminen ja sen edistäminen. Museoilla on omia tutkijoita ja museoiden kokoelmia käyttävät ammattitutkijat.

Museot tarjoavat myös *opetuspalveluita*. Museoiden opetustoimintaan sisältyy esitelmää, luentoja, näyttelyitä ja niiden esittelyjä, museon tuottamaa opetusmateriaalia, työpajoja, julkaisuja ja erilaisia tapahtumia.

Konservoinnin tehtävänä on säilyttää kulttuuriperintö mahdollisimman aitona ja hyväkuntoisena tuleville sukupolville.

Museoiden muita tehtäviä ovat esimerkiksi muinaisjäännösten, kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön ja kulttuuriomaisuuden suojele sekä arkeologiset tutkimukset.

3.2 Erilaiset museot

Taidemuseot keräävät pääasiassa yksilöllisiä ja ainutlaatuisia taideteoksia. Suomessa on 16 aluetaidemuseota. Aluetaidemuseoiden tehtävänä on tutkimus-, tallennus- ja näyttelytoiminnan lisäksi edistää ja ohjata taidemuseotoimintaa omalla alueellaan. Taidemuseoiden valtakunnallinen museo on Valtion taidemuseo.

Kulttuurihistorialliset museot tallentavat esineitä esimerkkeinä ihmisen ja kulttuurin kehityksestä. Suomessa on 20 kulttuurihistoriallista maakuntamuseota. Niiden tehtävänä on tutkimus-, tallennus- ja näyttelytoiminnan lisäksi edistää ja ohjata museotoimintaa alueellaan. Kulttuurihistoriallisten museoiden valtakunnallinen museo on Suomen kansallismuseo.

Luonnontieteelliset museot tallentavat näytteitä ja havaintoja luonnosta. Luonnontieteellisten museoiden valtakunnallinen museo on Luonnontieteellinen keskusmuseo.

Erikoismuseot ovat tiettyyn ilmiöön tai esinetyyppiin keskittyneitä museoita, jotka tallentavat, tutkivat ja esittelevät kyseiseen aihepiiriin kuuluvaa materiaalia. Valtakunnallisia erikoismuseota on Suomessa 15.

Selvitykseen osallistuneet kirjastot

Liite 2

Arcada - Biblioteket
Eduskunnan kirjasto
Espoon kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto
EVTEK-ammattikorkeakoulun kirjasto
Haaga Instituutin AMK / Helsingin Liiketalousinstituutin kirjasto
Haaga Instituutin ammattikorkeakoulun kirjasto
Hanken - Svenska handelshögskolans bibliotek
Helsingin yliopiston kirjasto
Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto
Helsingin kaupunginkirjasto
Hämeenlinnan kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto
Joensuun kaupunginkirjasto - Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto
Joensuun yliopiston kirjasto
Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto
Jyväskylän kaupunginkirjasto - Keski-Suomen maakuntakirjasto
Jyväskylän yliopiston kirjasto
Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto
Kajaanin kaupunginkirjasto - Kainuun maakuntakirjasto
Kansalliskirjasto
Kokkolan kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto
Kouvolan maakuntakirjasto
Kriminologinen kirjasto (ennen 1.1.2007 Vankeinhoitolaitoksen kirjasto)
Kuopion kaupunginkirjasto - Pohjois-Savon maakuntakirjasto
Kuopion yliopiston kirjasto
Kuvataideakatemia kirjasto
Lahden kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto
Lahden tiedekirjasto
Lapin maakuntakirjasto
Lapin yliopiston kirjasto
Lappeenrannan maakuntakirjasto
Lappeenrannan teknillisen yliopiston kirjasto
Laurea-ammattikorkeakoulun kirjasto
MTT Kirjasto
Museoviraston kirjasto
Oulun kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto
Oulun yliopiston kirjasto
Oulunseudun ammattikorkeakoulun kirjasto
Patentti- ja rekisterihallituksen kirjasto
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kirjasto
Poliisiammattikorkeakoulun kirjasto
Porin kaupunginkirjasto - Satakunnan maakuntakirjasto
Seinäjoen kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto
Sibeliuksen Akatemian kirjasto
Suomen elokuva-arkiston kirjasto

Suomen Pankin kirjasto
Tampereen kaupunginkirjasto - Pirkanmaan maakuntakirjasto
Tampereen teknillisen yliopiston kirjasto
Tampereen yliopistollisen sairaalan lääketieteellinen kirjasto
Tampereen yliopiston kirjasto
TKK Teknillisen korkeakoulun kirjasto
Turun ammattikorkeakoulun kirjasto
Turun kauppakorkeakoulun kirjasto-tietopalvelu
Turun yliopiston kirjasto
Vaasan kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto
Vaasan tiedekirjasto Tritonia
Varastokirjasto
Yleisten kirjastojen keskuskirjasto
Åbo Akademis bibliotek

Ammattiyhdistysarkisto
Helsingin kaupunginarkisto
Hämeenlinnan maakunta-arkisto
Joensuun maakunta-arkisto
Jyväskylän maakunta-arkisto
Kansallisarkisto
Kansan arkisto
Keskustan ja maaseudun arkisto
Kuvataiteen keskusarkisto
Maanmittauslaitoksen arkisto
Mikkelin maakunta-arkisto
Porvarillisen työn arkisto
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kansanrunousarkisto
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kirjallisuusarkisto
Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto
Suomen elokuva-arkisto
Svenska centralarkivet
Svenska litteratursällskapet i Finland, Folkkultursarkivet
Toimihenkilöarkisto
Turun kaupungin keskusarkisto
Turun maakunta-arkisto
Työväen arkisto
Urho Kekkosen arkisto
Vaasan maakunta-arkisto

Alvar Aalto – museo
Amos Andersonin taidemuseo
Cygnaeuksen galleria
Didrichsenin taide- ja kulttuurimuseo
Emil Cedercreutzin museo
Espoon taidemuseo
Etelä-Karjalan museo
Etelä-Karjalan taidemuseo
Forssan Luonnonhistoriallinen Museo*
Gallen-Kallelan Museo
Harjamäen sairaalamuseo*
Heinolan kaupunginmuseo
Helsingin kaupunginmuseo
Helsingin yliopistomuseo
Hiekan taidemuseo
Hotelli- ja ravintolamuseo
Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo
Hämeenlinnan Taidemuseo
Jalkaväkimuseo
Jyväskylän taidemuseo
Jyväskylän yliopiston museo, kulttuurihistoriallinen osasto
Järvenpään taidemuseo*
K.H. Renlundin museo
Kajaanin taidemuseo
Keski-Suomen Ilmailumuseo
Keuruun museo
Kouvolan kaupungin kulttuurihistorialliset museot
Kristiinankaupungin museotoimi*
Kuopion taidemuseo
Kymenlaakson maakuntamuseo
Lahden kaupunginmuseo
Lahden taidemuseo ja Julistemuseo
Lapin maakuntamuseo
Lapinlahden taidemuseo
Lenin-museo
Luonnontieteellinen keskusmuseo (toimii Helsingin yliopiston yhteydessä)
Luontotalo Arkki*
Lönströmin taidemuseo
Merenkurkun luontokeskus Terranova/Pohjanmaan museo/luonnontieteellinen osasto
Museo Villa Urpo*
Nelimarkka-museo Etelä-Pohjanmaan aluetaidemuseo
Oulun taidemuseo
Pohjois-Karjalan museo
Pohjois-Pohjanmaan museo

Porin taidemuseo
Porvoon museo
Postimuseo*
Raision museo Harkko*
Rauman merimuseo*
Rauman museo
Rovaniemen taidemuseo
Saarijärven museo
Satakunnan Museo
Sibeliusmuseum*
Sotamuseo
Suomen Ilmailumuseo
Suomen käsityön museo
Suomen Metsästysmuseum
Suomen ortodoksinen kirkkomuseo*
Suomen rakennustaiteen museo
Suomen Rautatiemuseo
Suomen Tykistömuseo
Suomen valokuvataiteen museo
Suur-Savon museo (Mikkelin kaupunginmuseot)
Taidekoti Kirpilä*
Tammisaaren museo – Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo
Tampereen museot, Vapriikin kuva-arkisto
Tampereen taidemuseo
Tekniikan museo
Turun maakuntamuseo
Turun taidemuseo
Työväenmuseum Werstas
Vaasan työväenmuseum*
Valtion taidemuseo/Kiasma
Valtion taidemuseo/Kuvataiteen keskusarkisto
Valtion taidemuseo/Sinebrychoffin museo
Vantaan taidemuseo
Verlan tehdasmuseum*
Visavuoren museosäätiö

* Museo ei kuulu sopimuslisenssisäännöksen ja rajoitussäännösten piiriin

1 Teemahaastattelujen runko

TEOSTEN KÄYTTÖTARPEET KIRJASTOISSA, ARKISTOISSA JA MUSEOISSA

Taustatiedot

Tehtävä _____

Toimipaikka _____

Työntekijöiden määrä toimipaikassa _____ työntekijää

Tekninen valmius; onko toimipaikassa:

- valokopiokone kyllä / ei
- pc kyllä / ei
- videotykki kyllä / ei
- intranet kyllä / ei
- ekstranet kyllä / ei
- internetsivusto kyllä / ei
- muu verkko kyllä / ei
- skanneri kyllä / ei

A. OMAT AINEISTOT

1. Mitä aineistoja organisaatiossa on?
2. Miten ne on hankittu?
Mistä maasta?
3. Miten ne on suojattu?
Onko voimassa tekijänoikeussuoja?
(Oltava teos ja kulunut 70 v. tekijän kuolemasta.)
4. Kuka teoksia käyttää?
– Asiakasryhmät
5. Miten teoksia käytetään?
– Välitetään asiakkaille internetin välityksellä
– Lainataan asiakkaille
– Kopioidaan asiakkaille, esim. valokuvataan taideteoksia
– Valmistetaan kopiokappaleita laitoksen sisäiseen käyttöön,
esim. säilyvyyden turvaamiseksi

6. Mitä ominaisuuksia arvostatte teostenne käytössä ja kopioinnissa?
7. Minkälaisia toivomuksia tai tarpeita on noussut esiin teosten käytettävyyden parantamiseksi?
Halutaanko esim. välittää suojattua aineistoa ja millaisia teoksia nämä ovat?
Mitkä käyttäjäryhmät haluaisivat saada teokset saataville digitaalisesti?
8. Liittyykö teosten käyttöön joitain teknisiä ongelmia?
9. Onko ollut tekijänoikeusongelmia teosten käyttöön liittyen?

B. MUUN (kuin oman) AINEISTON KÄYTTÖ, ESIM. SISÄINEN TIEDOTUSKÄYTTÖ

Kirjat ja lehdet (ei digitaaliset)

1. Mitä tilataan/ostetaan?
2. Miten niitä käytetään, esim. jakelu/keskitetty kierto?
3. Kuinka monta lehtiä tilataan per työntekijä?
4. Kotimaisia vai ulkomaisia?
5. Kuinka paljon näitä kopioidaan ja mihin käyttöön?
6. Skannataanko digitaaliseen muotoon?
7. Mitä ominaisuuksia arvostatte kirjojen ja lehtien käytössä ja kopioinnissa?
8. Mitä teknisiä ongelmia käyttöön liittyy?
9. Minkälaisia toivomuksia tai tarpeita on noussut esiin kirjojen ja lehtien käytettävyyden parantamiseksi?
10. Mitä tekijänoikeudellisia ongelmia näiden käyttöön liittyy?

Digitaaliset mediat, esim. internet, nettilehdet yms. -julkaisut, tietopankit, cd-rommit

1. Mitä medioita käytetään ja miten niitä käytetään?
Luetaanko esim. verkkolehti digimuodossa vai tulostetaanko se?
2. Ovatko kotimaisia vai ulkomaisia palveluja?
3. Maksullisuus?
Yhden vai useamman käyttäjän lisenssit?

4. Kopioidaanko; miten kopiointi tapahtuu?
Kuinka paljon kopioidaan ja mihin käyttöön?
5. Mitä ominaisuuksia arvostatte digitaalisten aineistojen käytössä ja kopioinnissa?
6. Mitä teknisiä ongelmia käyttöön liittyy?
7. Minkälaisia toivomuksia tai tarpeita on noussut esiin teosten käytettävyyden parantamiseksi?
8. Mitä tekijänoikeudellisia ongelmia käyttöön liittyy?

Muut teokset (esim. kuvateokset)

1. Mitä teoksia käytetään ja miten niitä käytetään?
2. Kuinka paljon näitä teoksia kopioidaan ja mihin käyttöön?
3. Missä määrin teoksia käytetään digitaalisessa muodossa?
4. Mitä teknisiä ongelmia käyttöön liittyy?
5. Mitä ominaisuuksia arvostatte teosten käytössä ja kopioinnissa?
6. Minkälaisia toivomuksia tai tarpeita on noussut esiin teosten käytettävyyden parantamiseksi?
7. Mitä tekijänoikeudellisia ongelmia käyttöön liittyy?

2 Internetkyselyt

2.1 Kirjastot

2.1.1 Kaukolainapalvelu

Kirjastojen kaukolainausmäärät

Aluksi kysytään taustatietoja kirjastostanne. Tämä kysely koskee kaukolainoja lähettäviä kirjastoja (maakuntakirjastot ja keskus-/varastokirjasto), joten vastatkaa kysymyksiin näiden toimipaikkojen mukaan.

1. Kirjaston nimi: _____

2. Vastaaajan nimi: _____

3. Onko kirjastonne

- A. Maakuntakirjasto
- B. Keskuskirjasto tai varastokirjasto
- C. Muu kirjastotyyppi, mikä? _____

4. Kirjastonne henkilökunnan määrä: _____

5. Mikä on kirjastonne kokonaislainausmäärä (=kaikki lainat kaukolainat mukaan lukien) vuositasolla?

- A. alle 1 000 000 lainaa/vuosi
- B. 1 000 000–2 000 000
- C. 2 000 001–4 000 000
- D. 4 000 001–6 000 000
- E. 6 000 001–8 000 000
- F. 8 000 001–10 000 000
- G. yli 10 000 000 lainaa/vuosi

6. Entä montako kirjojen ja lehtien kaukolainaa kirjastostanne lähetetään vuosittain? Huomioikaa mukaan sekä alkuperäisenä että kopioina lähetetyt kaukolainat.

- A. Kirjakaukolainat _____
- B. Lehtiartikkelit ja muut lehtikaukolainat _____

Seuraavaksi kysytään kirjastostanne kopioina lähetettyjen kaukolainojen määriä. Kaukolainoina lähetetyt kopiot on jaettu tässä kyselyssä neljään eri tyyppiin, kukin omalle sivulleen.

1. Paperikopiot kirjoista
2. Digitaaliset kopiot kirjoista
3. Paperikopiot lehdistä
4. Digitaaliset kopiot lehdistä

Jokaisen kohdalla pyydetään arvioimaan lähetysmääriä neljänä viime vuonna eri asiakas-kirjastoihin. Karkeatkin arviot riittävät.

7. Montako kaukolainaa kirjastostanne on lähetetty alla oleviin asiakaskirjastoihin KIRJOISTA OTETTUINA VALOKOPIOINA (kopioitu osa kirjasta tai koko kirja)?

YLEISIIN KUNNAN/KAUPUNGINKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

MAAKUNTAKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

YLIOPISTOKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

AMMATTIKORKEAKOULUKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

ERIKOISKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

SUORAAN LOPPUASIAKKAALLE/LAINAAJALLE

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

MUIHIN KIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Jos vastasitte Muihin kirjastoihin -kohtaan, kirjoittakaa tähän vielä kirjaston tyyppi. _____

8. Montako kaukolainaa kirjastostanne on lähetetty alla oleviin asiakaskirjastoihin KIRJOISTA OTETTUINA DIGITAALISINA KOPIOINA (kopioitu osa kirjasta tai koko kirja)?

YLEISIIN KUNNAN/KAUPUNGINKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

MAAKUNTAKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

YLIOPISTOKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

AMMATTIKORKEAKOULUKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

ERIKOISKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

SUORAAN LOPPUASIAKKAALLE/LAINAAJALLE

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

MUIHIN KIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Jos vastasitte Muihin kirjastoihin -kohtaan, kirjoittakaa tähän vielä kirjaston tyyppi. _____

9. Montako kaukolainaa kirjastostanne on lähetetty alla oleviin asiakaskirjastoihin LEHDISTÄ OTETTUINA VALOKOPIOINA?

YLEISIIN KUNNAN/KAUPUNGINKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

MAAKUNTAKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

YLIOPISTOKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

AMMATTIKORKEAKOULUKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

ERIKOISKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

SUORAAN LOPPUASIAKKAALLE/LAINAAJALLE

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

MUIHIN KIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Jos vastasitte Muihin kirjastoihin -kohtaan, kirjoittakaa tähän vielä kirjaston tyyppi. _____

10. Montako kaukolainaa kirjastostanne on lähetetty alla oleviin asiakaskirjastoihin LEHDISTÄ OTETTUINA DIGITAALISINA KOPIOINA?

YLEISIIN KUNNAN/KAUPUNGINKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

MAAKUNTAKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

YLIOPISTOKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

AMMATTIKORKEAKOULUKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

ERIKOISKIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

SUORAAN LOPPUASIAKKAALLE/LAINAAJALLE

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

MUIHIN KIRJASTOIHIN

2005	2004	2003	2002
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Jos vastasitte Muihin kirjastoihin -kohtaan, kirjoittakaa tähän vielä kirjaston tyyppi. _____

11. Säilytetäänkö digitaaliset kopiot kirjaston tietokannassa vai hävitetäänkö ne lähettämisen jälkeen?

1. Kyllä, kaikki säilytetään
2. Joitakin kopiota säilytetään
3. Ei säilytetä

Jos vastasi kysymykseen 11 vaihtoehdon 1:

12a. Miksi kopiot säilytetään? Millainen tietokanta on – onko kopiot esim. jaoteltu aiheittain tms.?

12b. Lähetetäänkö säilytetyjä kopioita uudestaan lainoiksi?

Jos vastasi kysymykseen 11 vaihtoehdon 2:

13a. Millaiset kopiot säilytetään; ovatko ne kirjoista, lehdistä, koskevat tiettyä aihetta tms.?

13b. Lähetetäänkö säilytetyjä kopioita uudestaan lainoiksi?

Jos vastasi kysymykseen 11 vaihtoehdon 3:

14. Kertokaa lyhyesti, miksi digitaalisia kopiota ei säilytetä.

15. VAPAAT KOMMENTIT: Tähän voitte kirjoittaa tutkimusaiheeseen liittyviä kommentteja tai terveisiä.

(Kysymyksissä 12–15 avoin vastaus.)

2.1.2 Jäljennepalvelu

Kirjastojen jäljennepalvelut

Aluksi kysytään taustatietoja kirjastostanne.

1. Kirjaston nimi: _____

2. Vastaajan nimi: _____

3. Onko kirjastonne

- A. Tieteellinen kirjasto/yliopisto-, amk-kirjasto
- B. Erikoiskirjasto
- C. Muu kirjastotyyppi, mikä? _____

4. Kirjastonne henkilökunnan määrä: _____

5. Mikä on kirjastonne kokonaislainausmäärä (=kaikki lainat kaukolainat mukaan lukien) vuositasolla?

- A. alle 1 000 000 lainaa/vuosi
- B. 1 000 000–2 000 000
- C. 2 000 001–4 000 000
- D. 4 000 001–6 000 000
- E. 6 000 001–8 000 000
- F. 8 000 001–10 000 000
- G. yli 10 000 000 lainaa/vuosi

Seuraavaksi kysytään jäljennepalvelunne toimittamien jäljenteiden määriä viimeisen kolmen vuoden ajalta. Jäljennetoimitukset on jaettu tässä kyselyssä valokopioihin ja digitaalisiin kopioihin (kumpikin omalle sivulleen).

Merkitkää sivujen kenttiin kolmena viime vuonna eri asiakasryhmille toimittamienne jäljennepiirakoiden määrät. Karkeatkin arviot riittävät.

Määrien jälkeen pyydämme teitä vielä laittamaan eri asiakasryhmille toimitetut lähetysmäärät suuruusjärjestykseen teoslajeittan.

6. Kuinka monta VALOKOPIOTA jäljennepalvelunne on toimittanut seuraaville asiakasryhmille viimeisen kolmen vuoden aikana?

MUILLE KIRJASTOILLE KAUKOPALVELUNA

2005	2004	2003
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

YRITYSASIAKKAILLE (kustantajat jne.)

2005	2004	2003
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

YKSITYISILLE ASIAKKAILLE

2005	2004	2003
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

7. Miten eri asiakasryhmien lähetysmäärät jakautuvat valokopioiden osalta eri teoslajien kesken? Merkitkää mitä teoslajeja toimitetaan eniten, toiseksi eniten jne.

VALOKOPIOT KAUKOPALVELUNA

- A. Kirjat
- B. Aikakauslehdet/aikakauslehtiartikkelit
- C. Tieteelliset julkaisut tai artikkelit
- D. Valokuvat
- E. Muut painotuotteet tai teokset

Vastausvaihtoehdot:

1. Toimitetaan eniten
2. Toiseksi eniten
3. Kolmanneksi eniten
4. Neljänneksi eniten
5. Vähiten näistä teoslajeista
6. Ei toimiteta lainkaan

Jos vastasitte kohtaan "muut painotuotteet tai teokset", tarkentakaa vielä mitä nämä teoslajit ovat: _____

VALOKOPIOT YRITYSASIAKKAILLE

- A. Kirjat
- B. Aikakauslehdet/aikakauslehtiartikkelit
- C. Tieteelliset julkaisut tai artikkelit
- D. Valokuvat
- E. Muut painotuotteet tai teokset

Vastausvaihtoehdot:

1. Toimitetaan eniten
2. Toiseksi eniten
3. Kolmanneksi eniten
4. Neljänneksi eniten
5. Vähiten näistä teoslajeista
6. Ei toimiteta lainkaan

Jos vastasitte kohtaan "muut painotuotteet tai teokset", tarkentakaa vielä mitä nämä teoslajit ovat: _____

VALOKOPIOT YKSITYISILLE ASIAKKAILLE

- A. Kirjat
- B. Aikakauslehdet/aikakauslehtiartikkelit
- C. Tieteelliset julkaisut tai artikkelit
- D. Valokuvat
- E. Muut painotuotteet tai teokset

Vastausvaihtoehdot:

1. Toimitetaan eniten
2. Toiseksi eniten
3. Kolmanneksi eniten
4. Neljänneksi eniten
5. Vähiten näistä teoslajeista
6. Ei toimiteta lainkaan

Jos vastasitte kohtaan "muut painotuotteet tai teokset", tarkentakaa vielä mitä nämä teoslajit ovat: _____

8. Kuinka monta DIGITAALISTA KOPIOTA jäljennepalvelunne on toimittanut seuraaville asiakasryhmille viimeisen kolmen vuoden aikana?

MUILLE KIRJASTOILLE KAUKOPALVELUNA

2005	2004	2003
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

YRITYSASIAKKAILLE (kustantajat jne.)

2005	2004	2003
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

YKSITYISILLE ASIAKKAILLE

2005	2004	2003
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

9. Miten eri asiakasryhmien lähetysmäärät jakautuvat digitaalisten kopioiden osalta eri teoslajien kesken? Merkitkää alle mitä teoslajeja toimitetaan eniten, toiseksi eniten jne.

DIGITAALISET KOPIOT KAUKOPALVELUNA

- A. Kirjat
- B. Aikakauslehdet/aikakauslehtiartikkelit
- C. Tieteelliset julkaisut tai artikkelit
- D. Valokuvat
- E. Muut painotuotteet tai teokset

Vastausvaihtoehdot:

1. Toimitetaan eniten
2. Toiseksi eniten
3. Kolmanneksi eniten
4. Neljänneksi eniten
5. Vähiten näistä teoslajeista
6. Ei toimiteta lainkaan

Jos vastasitte kohtaan "muut painotuotteet tai teokset", tarkentakaa vielä mitä nämä teoslajit ovat: _____

DIGITAALISET KOPIOT YRITYSASIAKKAILLE

- A. Kirjat
- B. Aikakauslehdet/aikakauslehtiartikkelit
- C. Tieteelliset julkaisut tai artikkelit
- D. Valokuvat
- E. Muut painotuotteet tai teokset

Vastausvaihtoehdot:

1. Toimitetaan eniten
2. Toiseksi eniten
3. Kolmanneksi eniten
4. Neljänneksi eniten
5. Vähiten näistä teoslajeista
6. Ei toimiteta lainkaan

Jos vastasitte kohtaan "muut painotuotteet tai teokset", tarkentakaa vielä mitä nämä teoslajit ovat: _____

DIGITAALISET KOPIOT YKSITYISILLE ASIAKKAILLE

- A. Kirjat
- B. Aikakauslehdet/aikakauslehtiartikkelit
- C. Tieteelliset julkaisut tai artikkelit
- D. Valokuvat
- E. Muut painotuotteet tai teokset

Vastausvaihtoehdot:

1. Toimitetaan eniten
2. Toiseksi eniten
3. Kolmanneksi eniten
4. Neljänneksi eniten
5. Vähiten näistä teoslajeista
6. Ei toimiteta lainkaan

Jos vastasitte kohtaan "muut painotuotteet tai teokset", tarkentakaa vielä mitä nämä teoslajit ovat: _____

**10. Käyttävätkö jäljennepalveluanne muut kuin edellä luetellut asiakasryhmät?
Jos, mitä nämä asiakasryhmät ovat? (Avoin vastaus.)**

11. Säilytetäänkö digitaaliset kopiot kirjaston tietokannassa vai hävitetäänkö ne lähettämisen jälkeen?

1. Kyllä, kaikki säilytetään
2. Joitakin kopiota säilytetään
3. Ei säilytetä

Jos vastasi kysymykseen 11 vaihtoehtoon 1 tai 2:

12a. Kuvaillkaa tätä tietokantaa tarkemmin:

- Mitä kopioita säilytetään ja mikä on
- tietokannan koko; montako tiedostoa tietokannassa on?
 - arkistointisysteemi?
 - miten sitä käytetään?

12b. Lähetetäänkö säilytetyjä kopioita uudestaan lainoiksi?

Jos vastasi kysymykseen 11 vaihtoehtoon 3:

13. Kertokaa lyhyesti, miksi digitaalisia kopiota ei säilytetä.

14. Peritäänkö jäljenteistä maksua? Kertokaa hinnoittelusta tarkemmin, kuten:

- onko hinta sama yksityisille ja yritysasiakkaille?
- onko valokopion ja digitaalisen kopion hinnoittelussa eroa?
- vaikuttaako jäljenteen alkuperä (kuten teoslaji, ikä tms.) hintaan?
- peritäänkö maksu korvauksena tehdystä työstä vai materiaalikustannuksista?

Tähän kyselyyn vastaamisen lisäksi pyydämme teitä ystävällisesti lähettämään myös hinnaston näytteeksi. Näytteen voitte lähettää postitse, sähköpostilla tai kopioimalla hinnaston/hinnaston nettiosoitteen alla olevaan kenttään.

15. VAPAAT KOMMENTIT: Tähän voitte kirjoittaa tutkimusaiheeseen liittyviä kommentteja tai terveisiä.

(Kysymyksissä 12–15 avoin vastaus.)

2.2 Arkistot

Kysely arkistoille

Aluksi kysytään taustatietoja arkistostanne.

1. Arkiston nimi: _____

2. Vastajan nimi: _____

3. Onko arkistonne

- A. Maakunta-arkisto
- B. Muu arkisto, minkätyyppinen? _____

4. Arkistonne henkilökunnan määrä

- A. 1–5 työntekijää
- B. 6–10
- C. 11–25
- D. 26–50
- E. 51–100
- F. yli 100 työntekijää

5. **Paljonko arkistollanne on kävijöitä vuosittain? Kirjoittakaa mahdollisimman tarkka määrä.** _____

6. **Paljonko arkistonne kokoelmissa on kuvia? Kirjoittakaa mahdollisimman tarkka määrä. Antakaa arvio, mikäli tarkkaa määrää ei ole tiedossa.** _____

7. **Kuinka paljon arkistossanne on jo digitoitu seuraavia kuva-aineistoja:**

- A. Suojatut eli TEKIJÄNOIKEUDEN ALAISET kuvat
- B. Oikeuksiltaan VAPAASTI KÄYTETTÄVÄT kuvat
- C. Oikeuksiltaan EPÄSELVÄT kuvat

Vastausvaihtoehdot:

- 1. Ei yhtään
- 2. 1–10%
- 3. 11–20%
- 4. 21–30%
- 5. 31–40%
- 6. 41–50%
- 7. 51–60%
- 8. 61–70%
- 9. 71–80%
- 10. 81–90%
- 11. 91–99%
- 12. Kaikki
- 13. En osaa arvioida

8. Entä kuinka paljon kuvakokoelmassanne on kuvia, joita arkistollanne on tarve digitoida, mutta niitä ei ole vielä digitoitu?

Vastausvaihtoehdot:

1. Kaikki tarvittavat kuvat on jo digitoitu
2. 1–10% koko kuvakokoelmastamme
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

9. Kuinka paljon kuvakokoelmassanne on sellaisia kuvia, jotka haluaisitte saada asiakkaidenne/yleisön nähtäville digitaalisessa muodossa, esim. internetin välityksellä? Kuvitelkaa tähän vastatessanne, että kaikki tarvittavat kuvat olisi jo digitoitu.

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei tarvetta saada nähtäville
2. 1–10% koko kuvakokoelmastamme
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa sanoa

Seuraavaksi pyydämme miettimään näitä nähtäville haluamianne kuvia vielä tarkemmin. Arvioikaa ensimmäisen rivin valintalaatikoissa, miten nämä nähtäville haluamanne kuvat jakautuvat

- VALOKUVATAIDETEOKSIIN (suoja-aika 70 v.),
- DOKUMENTTIVALOKUVIIN (suoja-aika 50 v.) ja
- TAIDETEOKSISTA OTETTUIHIN VALOKUVIIN (pätee molempien suoja-ajat).

Sitä seuraaviin laatikoihin pyydämme arvioimaan, miten nähtäville haluamienne kuvatyyppejen kuvat jakautuvat tekijänoikeuden alaisiin, oikeuksiltaan vapaisiin ja oikeuksiltaan epäselviin kuviin.

- A. VALOKUVATAIDETEOKSET
- B. DOKUMENTTIVALOKUVAT
- C. KUVAT TAIDETEOKSISTA

Jokaisen kuvatyypin kohdalla kysytään kysymykset 10–11.

10. Kuvatyyppien osuus nähtäville halutuista kuvista:

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei lainkaan
2. 1–10%
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

11a. Tekijänoikeuden alaiset:

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei yhtään
2. 1–10%
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

11b. Oikeuksiltaan vapaat:

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei yhtään
2. 1–10%
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

11c. Oikeuksiltaan epäselvät:

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei yhtään
2. 1–10%
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

12a. Arvioikaa vielä, kuinka suureen osaan näistä esille haluamistanne tekijänoikeuden alaisista TAIDETEOSVALOKUVISTA arkistonne on hankkinut oikeudet itselleen?

12b. Entä kuinka suureen osaan esille haluamistanne tekijänoikeuden alaisista DOKUMENTTIVALOKUVISTA arkistonne on hankkinut oikeudet itselleen?

12c. Ja kuinka suureen osaan esille haluamistanne tekijänoikeuden alaisista TAIDETEOKSISTA OTETUISTA VALOKUVISTA arkistonne on hankkinut oikeudet itselleen?

Vastausvaihtoehdot:

1. Emme halua näitä kuvia esille/niitä ei ole
2. Ei hankittu yhteenkään kuvista
3. 1–10%
4. 11–20%
5. 21–30%
6. 31–40%
7. 41–50%
8. 51–60%^b
9. 61–70%
10. 71–80%
11. 81–90%
12. 91–100%
13. En osaa arvioida

13. Kuinka tärkeää arkistollenne olisi saada seuraavien asiakasryhmien nähtäville kaikki digitoidut kuvanne VAPAALLA KATSELUOIKEUDELLA?

- A. Oman arkiston sisäiseen käyttöön
- B. Muiden arkistojen käyttöön
- C. Tutkijoille
- D. Tiedotusvälineille, kustantajille, mainostoimistoille ym. medialle
- E. Oppilaitoksille
- F. Viranomaisille
- G. Yksityishenkilöille
- H. Muille tahoille

Vastausvaihtoehdot:

1. Erittäin tärkeä
2. Melko tärkeä
3. Ei merkitystä
4. Ei kovin tärkeä
5. Ei lainkaan tärkeä
6. En osaa sanoa

Jos vastasitte muut tahot, kertokaa vielä keitä nämä muut tahot ovat: _____

14. Kuinka tärkeää arkistollenne olisi saada seuraavien asiakasryhmien nähtäville kaikki digitoidut kuvanne, kun kyseessä on KUVIEN OSTAMINEN JULKAISUOIKEUDELLA?

- A. Oman arkiston sisäiseen käyttöön
- B. Muiden arkistojen käyttöön
- C. Tutkijoille
- D. Tiedotusvälineille, kustantajille, mainostoimistoille ym. medialle
- E. Oppilaitoksille
- F. Viranomaisille
- G. Yksityishenkilöille
- H. Muille tahoille

Vastausvaihtoehdot:

- 1. Erittäin tärkeä
- 2. Melko tärkeä
- 3. Ei merkitystä
- 4. Ei kovin tärkeä
- 5. Ei lainkaan tärkeä
- 6. En osaa sanoa

Jos vastasitte muut tahot, kertokaa vielä keitä nämä muut tahot ovat: _____

15. Onko arkistollanne muita aineistoja, joita haluaisitte saada asiakkaiden nähtäville digitaalisessa muodossa? Mikäli on, kuvaillkaa lyhyesti näitä aineistoja, niiden esittelytapoja ja asiakasryhmiä. (Avoin vastaus)

16. Tuleeko mieleenne muita aineistojen digitointiin ja asiakkaille välittämiseen liittyviä asioita, joita haluaisitte lisätä? (Avoin vastaus)

2.3 Museot

Kysely museoille

Aluksi kysytään taustatietoja museostanne.

1. Museon nimi: _____

2. Vastaajan nimi: _____

3. Onko museonne

- A. Taidemuseo/aluetaidemuseo
- B. Kulttuurihistoriallinen museo (esim. maakuntamuseot)
- C. Erikoismuseo (myös valtakunnalliset erikoismuseot)
- D. Luonnontieteellinen museo
- E. Jokin muu museotyyppi, mikä?

4. Museonne henkilökunnan määrä

- A. 1–5 työntekijää
- B. 6–10
- C. 11–25
- D. 26–50
- E. 51–100
- F. yli 100 työntekijää

5. Paljonko museollanne on kävijöitä vuosittain?

- A. alle 1 000 käyntiä/vuosi
- B. 1 001–3 000
- C. 3 001–6 000
- D. 6 001–10 000
- E. 10 001–20 000
- F. 20 001–50 000
- G. 51 000– 100 000
- H. yli 100 000 käyntiä/vuosi
- I. en osaa sanoa

6. Paljonko museonne kokoelmissa on kuvia? Kirjoittakaa mahdollisimman tarkka määrä. Antakaa arvio, mikäli tarkkaa määrää ei ole tiedossa. _____

7. Kuinka paljon museossanne on jo digitoitu seuraavia kuva-aineistoja:

- A. Suojatut eli TEKIJÄNOIKEUDEN ALAISET kuvat
- B. Oikeuksiltaan VAPAASTI KÄYTETTÄVÄT kuvat

C. Oikeuksiltaan EPÄSELVÄT kuvat

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei yhtään
2. 1–10%
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–99%
12. Kaikki
13. En osaa arvioida

**8. Entä kuinka paljon kuvakokoelmassanne on kuvia, joita museollanne on
tarve digitoida, mutta niitä ei ole vielä digitoitu?**

Vastausvaihtoehdot:

1. Kaikki tarvittavat kuvat on jo digitoitu
2. 1–10% koko kuvakokoelmastamme
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

9. Kuinka paljon kuvakokoelmissanne on sellaisia kuvia, jotka haluaisitte saada asiakkaidenne/yleisön nähtäville digitaalisessa muodossa, esim. internetin välityksellä? Kuvitelkaa tähän vastatessanne, että kaikki tarvittavat kuvat olisi jo digitoitu.

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei tarvetta saada nähtäville
2. 1–10% koko kuvakokoelmastamme
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa sanoa

Seuraavaksi pyydämme miettimään näitä nähtäville haluamianne kuvia vielä tarkemmin. Arvioikaa ensimmäisen rivin valintalaitoissa, miten nämä nähtäville haluamanne kuvat jakautuvat

- VALOKUVATAIDETEOKSIIN (suoja-aika 70 v.),
- DOKUMENTTIVALOKUVIIN (suoja-aika 50 v.) Ja
- TAIDETEOKSISTA OTETTUIHIN VALOKUVIIN (pätee molempien suoja-ajat).

Sitä seuraaviin laatikoihin pyydämme arvioimaan, miten nähtäville haluamienne kuvatyypin kuvat jakautuvat tekijänoikeuden alaisiin, oikeuksiltaan vapaisiin ja oikeuksiltaan epäselviin kuviin.

- A. VALOKUVATAIDETEOKSET
- B. DOKUMENTTIVALOKUVAT
- C. KUVAT TAIDETEOKSISTA

Jokaisen kuvatyypin kohdalla kysytään kysymykset 10–11.

10. Kuvatyyppin osuus nähtäville halutuista kuvista:

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei lainkaan
2. 1–10%
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

11a. Tekijänoikeuden alaiset:

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei yhtään
2. 1–10%
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

11b. Oikeuksiltaan vapaat:

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei yhtään
2. 1–10%
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

11c. Oikeuksiltaan epäselvät:

Vastausvaihtoehdot:

1. Ei yhtään
2. 1–10%
3. 11–20%
4. 21–30%
5. 31–40%
6. 41–50%
7. 51–60%
8. 61–70%
9. 71–80%
10. 81–90%
11. 91–100%
12. En osaa arvioida

12a. Arvioikaa vielä, kuinka suureen osaan näistä esille haluamistanne tekijänoikeuden alaisista TAIDETEOSVALOKUVISTA museonne on hankkinut oikeudet itselleen?

12b. Entä kuinka suureen osaan esille haluamistanne tekijänoikeuden alaisista DOKUMENTTIVALOKUVISTA museonne on hankkinut oikeudet itselleen?

12c. Ja kuinka suureen osaan esille haluamistanne tekijänoikeuden alaisista TAIDETEOKSISTA OTETUISTA VALOKUVISTA museonne on hankkinut oikeudet itselleen?

Vastausvaihtoehdot:

1. Emme halua näitä kuvia esille/niitä ei ole
2. Ei hankittu yhteenkään kuvista
3. 1–10%
4. 11–20%
5. 21–30%
6. 31–40%
7. 41–50%
8. 51–60%
9. 61–70%
10. 71–80%
11. 81–90%
12. 91–100%
13. En osaa arvioida

13. Kuinka tärkeää museollenne olisi saada seuraavien asiakasryhmien nähtäville kaikki digitoidut kuvanne VAPAALLA KATSELUOIKEUDELLA?

- A. Oman museon sisäiseen käyttöön
- B. Muiden museoiden käyttöön
- C. Tutkijoille
- D. Kaupallinen käyttö: kuvamyynä kustantajille, mainostoimistoille jne.
- E. Yksityishenkilöille
- F. Oppilaitoksille
- G. Muille tahoille

Vastausvaihtoehdot:

- 1. Erittäin tärkeä
- 2. Melko tärkeä
- 3. Ei merkitystä
- 4. Ei kovin tärkeä
- 5. Ei lainkaan tärkeä
- 6. En osaa sanoa

Jos vastasitte muut tahot, kertokaa vielä keitä nämä muut tahot ovat: _____

14. Kuinka tärkeää museollenne olisi saada seuraavien asiakasryhmien nähtäville kaikki digitoidut kuvanne, kun kyseessä on KUVIEN OSTAMINEN JULKAISUOIKEUDELLA?

- A. Oman museon sisäiseen käyttöön
- B. Muiden museoiden käyttöön
- C. Tutkijoille
- D. Kaupallinen käyttö: kuvamyynä kustantajille, mainostoimistoille jne.
- E. Yksityishenkilöille
- F. Oppilaitoksille
- G. Muille tahoille

Vastausvaihtoehdot:

- 1. Erittäin tärkeä
- 2. Melko tärkeä
- 3. Ei merkitystä
- 4. Ei kovin tärkeä
- 5. Ei lainkaan tärkeä
- 6. En osaa sanoa

Jos vastasitte muut tahot, kertokaa vielä keitä nämä muut tahot ovat: _____

15. Onko museollanne muita aineistoja, joita haluaisitte saada asiakkaiden nähtäville digitaalisessa muodossa? Mikäli on, kuvaillkaa lyhyesti näitä aineistoja, niiden esittelytapoja ja asiakasryhmiä. (Avoin vastaus)

18. Tuleeko mieleenne muita aineistojen digitointiin ja asiakkaille välittämiseen liittyviä asioita, joita haluaisitte lisätä? (Avoin vastaus)

Opetusministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2009 ilmestyneet

1 Kansallisen tason tutkimusinfrastruktuurit: Nykytila ja tiekartta	25 Luova maaseutu – luovan talouden ja kulttuurin kehittäminen maaseudulla
2 National-level Research Infrastructures: Present State and Roadmap	26 Joustavaan perusopetukseen
3 Kansallisen tason tutkimusinfrastruktuurit: Nykytila ja tiekartta. Tiivistelmä ja suositukset	27 Koulutus ja kulttuuri. Vuosikatsaus 2008
4 National-level Research Infrastructures: Present State and Roadmap. Summary and recommendations	31 Finnish Library Policy; National strategic areas of focus
5 Forskningsinfrastrukturerna på nationell nivå. Nyläge och vägvisare. Sammanfattning och rekommendationer	34 Programa de las Bibliotecas Publicas Finlandesas 2015; Areas estrategicas nacionales destacadas
6 Liikuntatoimi tilastojen valossa; Perustilastot vuodelta 2007	35 Noste-ohjelma – aikuiskoulutuksen harppaus?
7 Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat	36 NOSTE-ohjelma vuonna 2008. Vuosiraportti 2008
8 Riktlinjer för fostran till företagsamhet	37 Selvitys erityiskoulujen ja sairaala-opetuksen asemasta, tehtävistä ja rahoituksesta kehittämisohjelmaksi
9 Guidelines for entrepreneurship education	38 Näin suomalaista kulttuuria viedään; Kulttuurivientiraportti 2008
10 Työssäoppimisen lumo	39 Creative Economy in the implementation of the Northern Dimension Policy
11 Oppisopimuskoulutus Euroopassa. Hyviä käytäntöjä etsimässä	40 Tulevaisuus meissä. Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen
12 Kulttuuripolitiikan strategia 2020	
13* Culture Satellite Account; Final report of pilot project	
14 Kulturpolitisk strategi 2020	
15* Varmennekorttien käyttöönotto ja ylläpito yliopistoissa. Yliopistojen yhteinen suositus. Loppuraportti	
16 Tutkimus kuntien yleissivistävän koulutuksen opetustoimen johtamisen tilasta ja muutoksista Suomessa	
17 Valtioneuvoston periaatepäätös liikunnan edistämisen linjoista / Statsrådets principbeslut om riktlinjer för främjande av idrott och motion	
18 Uusi suunta liikuntatutkimukseen; Opetusministeriön strategia liikuntatutkimuksen suuntaamiseksi ja hyödyntämiseksi	
19 Perusopetuksen laatukriteerit	
24 Taikalamppujen loisteessa; Lastenkulttuurin taikalamppuverkoston keskusten vuosien 2006–2008 toiminnan arviointi	

* Ei painettu, vain verkossa

Julkaisut sähköisenä osoitteessa www.minedu.fi/OPM/Julkaisut

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISSN: 1797-9501 (PDF)

ISBN: 978-952-485-563-1 (PDF)